

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Zdravotně sociální fakulta

Dětská šikana a právo

Diplomová práce

Vedoucí práce:

JUDr. Ing. Daniel Prouza, Ph.D.

Autor:

Bc. Zdeněk Smola

Datum odevzdání práce: 25. 5. 2009

Abstrakt

Neuspokojivá a do jisté míry i velice obtížně řešitelná situace v oblasti dětské šikany, byla důvodem k realizaci analýzy a syntézy poznatků současného stavu tohoto sociálně patologického chování. Při vyšetřování školního šikanování první instancí (školou) je zásadním problémem jednotná definice šikany. Z používaných definic lze bezproblémově použít pouze takovou, která bude akceptována všemi třemi základními subjekty (žák, škola a zákonný zástupce nezletilého). Absence vysvětlování pojmu šikana je rovněž doménou trestně právních norem. Objasnění stavu dané situace je v této práci věnována značná pozornost. Definici, která se objevuje byť i v odborné literatuře, není možné považovat za definitivní (takovou definici lze snadno zpochybnit, napadnout a jasně deklarovat, že se jí daný subjekt necítí vázán, neboť používá jinou definici).

Rovněž oblastí trestně právních norem, prevenci a výchově, jako nezastupitelné součásti eliminačního procesu tohoto sociálně patologického děje, je věnována patřičná pozornost.

Kvalitativní výzkum, provedený za účelem získání relevantních informací, byl zaměřen na oblast základního školství, na statistické údaje Policie ČR, na informace získané ze Sdružení Linka bezpečí a Probační a mediační služby okresu Třebíč. Dále byl zaměřen na celorepublikové statistické údaje Policie ČR a vybraných nestátních neziskových organizací. O tom, že získaná data nelze generalizovat svědčí i nutnost dodržování některých zákonných ustanovení, což do jisté míry negativním způsobem ovlivnilo objektivitu výzkumu při získávání informací k pachateli (agresoru šikany), který nesplňuje věkovou podmínku trestnosti, přestože byla skutková podstata trestného činu naplněna.

Child Bulling and the Law

Key words : bullying, perpetrator, victim, prevention, socio-pathological phenomena, criminal law.

The main reason for undertaking this analysis and synthesis of the findings into the present state of the socio-pathological behaviour of child bullying is the unsatisfactory and complicated situation we find when dealing with this phenomenon. When examining the subject of school bullying in the first instance (within a school), the basic problem is the definition of bullying. We can only use a definition which is acceptable by all three basic subjects: the pupil, the school and the legal guardian of the child. Criminal law does not recognize the definition of bullying as such. The explanation of the actual situation is specifically given in this thesis. Even the definitions quoted by the experts and those found in specialized literature cannot be taken as the final words because they can be easily questioned and undermined. This subject cannot be categorized by anyone and this based upon the grounds that another of version of the definition of the term can be preferred.

This thesis also pays attention to criminal law, as well as finding the means for the prevention of bullying and further education on this subject, as they are all essential parts in combating this socio-pathological phenomena.

The qualitative research has been aimed in gathering the relevant information concentrated in the following specific areas: that of primary education, the statistics from the Police of the Czech Republic and also upon the data gathered by the Sdružení Linka bezpečí (the Czech Telephone Line for Children), as well as the Probation and Mediation Services in Třebíč Region. This research also includes national statistical data from the Police of the Czech Republic and chosen NGOs. To support the finding that have been collected, this data cannot be generalized. Therefore it is necessary to observe certain legal conditions which prevent the objectivity of this research. This mainly concerns the data regarding the perpetrators (aggressors) of bullying who are minors, even though there is no doubt that they are guilty of the crime.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Dětská šikana a právo vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 25. 5.2009

Poděkování

Poděkovat bych chtěl zejména své rodině za podporu a trpělivost, kterou mi po celou dobu mého studia poskytovali.

Mé poděkování patří rovněž všem vyučujícím, zvláště pak panu JUDr. Ing. Danielu Prouzovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	8
1 Současný stav	10
1.1 Vymezení pojmů	11
1.1.1 Šikana jako patologické chování	12
1.1.2 Oběť šikany	13
1.1.3 Agresor šikany	14
1.2 Legislativa v oblasti dětské šikany	15
1.2.1 Stěžejní prameny trestního práva	16
1.2.1.1 Listina základních práv a svobod	17
1.2.1.2 Občanský zákoník	18
1.2.1.3 Zákon o přestupcích	19
1.2.1.4 Trestní zákon	21
1.2.1.5 Trestní řád	28
1.2.1.6 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	31
1.2.1.7 Zákon o Probační a mediační službě	35
1.2.1.7.1 Probační programy pro mladistvé	36
1.2.1.7.2 Akreditační řízení	38
1.2.1.7.3 Dotační řízení	39
1.2.2 Prevence kriminality	40
1.2.2.1 Působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy	43
1.2.2.2 Působnost Ministerstva vnitra	45
1.2.2.3 Působnost Ministerstva spravedlnosti	46
1.2.2.4 Působnost Ministerstva práce a sociálních věcí	47
1.2.2.5 Působnost Ministerstva zdravotnictví	48
1.2.2.6 Působnost neziskových organizací	48
1.2.2.7 Prevence na okrese Třebíč	49
2. Cíl práce a hypotézy	51
3. Metodika	53

3.1 Použité výzkumné metody	53
3.2 Charakteristika cílového souboru	53
4. Výsledky	55
4.1 Vyhodnocení metody dotazování na základních školách	55
4.1.1 Charakteristika cílového souboru základních škol	55
4.2 Vyhodnocení metody dotazování na Orgánu sociálně právní ochrany dětí	61
4.3 Vyhodnocení metody dotazování na Probační a mediační službě	62
4.3.1 Vyhodnocení dat Probační a mediační služby České republiky	62
4.3.2 Vyhodnocení dat Probační a mediační služby Třebíč	65
4.4 Vyhodnocení dat Sdružení Linky bezpečí	66
4.5 Vyhodnocení dat Asociace pedagogů základního školství	68
4.6 Vyhodnocení dat Policie České republiky	71
4.6.1 Vyhodnocení dat Policie České republiky okres Třebíč (0-14 let)	73
4.6.2 Vyhodnocení dat Policie České republiky okres Třebíč (15-17 let)	77
4.6.3 Vyhodnocení dat Policie České republiky (0-14 let a 15-17 let)	82
4.6.4 Vyhodnocení právních norem de lege lata, de la ferenda	88
5. Diskuse	92
6. Závěr	95
7. Seznam použitých zdrojů	98
8. Klíčová slova	105
9. Přílohy	106

Motto: Nejlepší cestou k vlastnímu neštěstí je zakrývat si oči před neštěstím jiných.

(Václav Havel)

Úvod

Slovo „demokracie“ je mnohdy negativně vnímáno a vykládáno zejména dle momentální situace a potřeb některých jednotlivců či skupin. Jinak tomu není ani u naší nejmladší generace. Téměř všechny školou povinné děti vědí, jaká mají práva, ale se znalostí svých povinností pokulhávají.

Šikanování, které se bezesporu do této kategorie řadí, je výrazně negativní společenský fenomén, který značně působí na omezování lidských práv a na deformaci lidských vztahů. Posledních několik let je charakterizováno znepokojivě vysokým nárůstem podílu protiprávního jednání dětí, které jsou účastny tohoto patologického jevu jako aktivní účastník či pasivní konzument. Často jen pasivní přístup dospělých a částečná bezzubost právního systému umožňuje zejména agresorům v jejich projevech přitvrdit. Tato situace odpovídá světovému trendu v oblasti násilí a agresivity, s jejímiž projevy se setkáváme u stále nižších věkových kategorií.

Na druhou stranu je však pravdou, že řešením této epidemie, jak se mnohdy uvádí, se v České republice začalo zabývat až po roce 1989. Do této doby byla zřejmě z důvodu „čistoty“ socialistického zřízení nepřijatelná. Latentnost některých projevů je velice negativním aspektem, který hraje ve prospěch agresora.

Zvyšování právního vědomí, osvěta, formy a metody prevence přenesené nejen na žáky, ale rovněž na rodiče, pedagogy, metodiky prevence, vychovatele, výchovné poradce, školní metodiky prevence, školní inspektory a v neposlední řadě i na širokou veřejnost a další subjekty jsou cestou, která za podpory a realizace trestně právního systému může umožnit plnohodnotné prožití všech našich dětí.

Bezradnost značného počtu pedagogů a rodičů tváří v tvář šikaně a v neposlední řadě i právní nekvalifikovatelnost a následně i nepostižitelnost některých jednání byly důvodem, který mě vedl k zamyšlení a následně i zpracování diplomové práce na téma „Dětská šikana a právo“.

V první části této práce je zpracována základní charakteristika současné situace v české republice a na okrese Třebíč jak z pohledu prevence, tak i z pohledu trestně právní roviny. Druhá část je věnována výzkumu, který je v oblasti šikany zaměřen jednak na pohlaví dětských agresorů a dále na dynamiku vývoje a v neposlední řadě na oblast prevence.

1. Současný stav

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví¹.

Obdobným způsobem je šikanování definováno i ve Slovenské republice:

„Šikanováním rozumíme jakýkoliv projev žáka nebo žáků, jejichž záměrem je ublížení jinému žákovi nebo žákům, případně jejich ohrožení nebo zastrašování. Jde o cílené a opakované použití násilí proti takému žákovi nebo skupině žáků, kteří se z nejrůznějších důvodů neumí nebo nemohou bránit. Šikanování se projevuje v různých podobách, které mohou mít následky na psychickém i fyzickém zdraví“².

Již dávno přestala být doménou šikany základní vojenská služba. Tato rozbujelá epidemie³ již dávno překročila hranice zdí kasáren a vydala se napříč našimi školami. Mohli by se najít oponenti, kteří budou např. tvrdit, že není pravdou, že šikana patří do škol. Tato tvrzení jsou ale již minulostí, a nyní je čas podívat se pravdě do očí.

¹ Ministerstvo školství České republiky, *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení* č. j. 28 275/2000-22

² Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, *Metodické usmernenie č.7/2006-R k prevenci a riešeniu šikanovania žiakou v školách s školských zariadeniach.* str. 1, 6s.

³ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování.* (2. vydání) Praha: Portál, 2000. 127 s. (ISBN 80-7178-123-1).

Kolektiv, zejména nový kolektiv je tou pravou úrodnou půdou pro zasetí semene tohoto druhu. Toto jsou první okamžiky, kdy se představí budoucí oběť svému agresorovi. Od tohoto okamžiku se začíná měřit čas, který je určen rodičům, pedagogům a dalším, kteří s touto věkovou kategorií pracují. Rozpoznat však nevhodnost a zejména nebezpečnost jednání bývá mnohdy nad lidské síly. Tento člověk v roli profesionála či dobromyslného laika na sebe přebírá obrovskou zodpovědnost, která bývá mnohdy, bohužel, motivována především finanční otázkou. Škoda jen, že ne všichni, kteří s dětmi pracují, musí vykazovat určité znalosti z oblasti pedagogiky, psychologie, práva a práce s dětmi vůbec. Výsledky, resp. dopady takovéto neprofesionální činnosti jsou mnohdy vypovídajícím argumentem.

1.1 Vymezení pojmů

Na první pohled by se mohlo zdát, že definice šikany je zcela jasná. Opak je však pravdou. Rozhodujícím faktorem pro definici či pojmenování je úhel pohledu. Profesní přístup či zkoumání, je dominantním faktorem pro konečnou definici a pohled na problém samotný. Jinak tomu není ani u pedagogické profese⁴, či definování a dokumentování protiprávního jednání [Protiprávní jednání (delikt) je porušení práva, které způsobuje bez ohledu na vůli delikventa (a zpravidla proti ní) určité sankční důsledky, např. právo poškozeného na náhradu škody nebo odpovědnost za přestupek].⁵

⁴ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozšířené vyd., Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

⁵ Iuridictum. Encyklopedie o právu. *Tradiční dělení právních skutečností*. [online]. 2008 [2009-01-15]. Dostupný z WWW: <http://www.iuridictum.pecina.cz/w/>.

1.1.1 Šikana jako patologické chování

Evidentně zjevné atypické chování, které je v rozporu minimálně se základními pravidly slušného chování. Svými projevy, kterými je porušován i školní řád, mnohdy agresor naplňuje i některou ze skutkových podstat trestných činů. Tyto situace jsou v praxi nejběžnější a rovněž jsou pro první orientační posouzení situace nezbytné a nezastupitelné. Hlavní rys tohoto jednání lze charakterizovat jako úmyslné, většinou opakované protiprávní jednání, pomocí kterého je snahou agresora, či agresorů týrat nebo zotročovat jednoho či více spolužáků za využití manipulace a agrese doprovázené výhružkami⁶. Tato definice však nemůže vystihnout skutečnou závažnost jednání, které je reprezentováno násilím, známé veřejnosti pouze z odstrašujících kazuistik, kde byli pachateli dospělé osoby. Výjimku netvoří ani používání nebo vyhrožování řeznou, sečnou, bodnou či střelnou zbraní. Agresorům nejsou cizí ani takové praktiky, jako je škrcení, kopání téměř do všech částí těla, gladiátorské hry, fackování, rány pěstí, pohlavní zneužívání až znásilnění⁷.

Ostrakismus, jako počáteční fáze šikany, se začíná projevovat jako mírná, převážně psychická forma násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Slovní agrese a zastrašování i zbraněmi je dalším způsobem, kterým jsou oběti šikany vystaveny. Přímé, telefonické i anonymní výhružky zabitím (zastřelením, oběšením, umlácením, utopením ...), mučením, násilím („skinský zákon“) včetně zastrašování snad všemi druhy zbraní, nadávky či vysmívání s národnostním,

⁶ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozšířené vyd., Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. (2. vydání) Praha: Portál, 2000. 127 s. ISBN 80-7178-123-1

náboženským a hendikepovaným podtextem, to všechno jsou metody, ke kterým se agresor uchyluje, aby dosáhl svého cíle⁸.

Krádeže osobních věcí, finančních prostředků, manipulace s věcmi a jejich ničení jsou dalším způsobem, při kterém se agresori snaží získat nadvládu nad svojí obětí⁹.

Násilné a manipulativní příkazy, prostřednictvím nichž je oběť nucena jednat proti své vůli, mají mnohdy podobu příkazů, jako např. pít limonádu, do které bylo napliváno, pít vlastní moč, masturbovat před ostatními, klečat před agresorem, mýt nepřiměřeným způsobem toalety, platit agresorovi „výkupné“, odevzdávat svačiny atd.

Školní „lynčování“ - je součástí pokročilého stádia šikanování. Zásadním specifickým při definování tohoto aspektu je potřeba okamžitého konání. V daném případě nelze čekat na odborníka – specialistu, vyčkávat, radit se, ale je nutné okamžitě zasáhnout, jelikož v této fázi jde dítěti o život¹⁰.

Mezi poslední trendy v oblasti šikany bezesporu patří takzvaná „kyberšikana“ (cyberbullying), což je vlastně ubližování prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu.

1.1.2 Oběť šikany

Obětí se může stát v podstatě jakékoliv dítě, které se nejčastěji v nově se utvářejícím kolektivu začne projevovat způsobem vymykajícím se standardu. Chování však nemusí být jediným znakem, které iniciuje budoucího agresora. Barva pleti,

⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku, učební text pro posluchače husitské teologické fakulty UK*. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.

⁹ RÍČAN, P; KREJČÍŘOVÁ, D, et al. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd., Praha: Grada Publishing, 2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8.

¹⁰ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny diagnostika a praktická pomoc*, Vyd. 2, Praha, Portál 2000, 128 s. ISBN 80-7178-409.

sociální postavení, náboženské vyznání či jakýkoliv handicap mohou být daným podnětem pro start této agrese.

Vzájemná osobní vazba mezi agresorem a obětí je další strategií, pomocí níž lze vlastní strach skrýt za strach druhého. Tedy principem přerozdělení strachu je snaha agresora vyvolat v oběti větší strach než má on sám aniž by si toho oběť všimla (rozdělení na silné a slabé). Po určité době hrozí situace, kdy se oběť stane závislá na „svém“ agresorovi, je jakousi pilulkou pro „svoji“ oběť. Tato situace se může stát velmi sugestivní zejména pro pedagogy, kteří neznají pozadí tohoto vztahu a mohou je tedy vnímat jako situace, kdysi si oběť za vše může sama.

Pomyslným vrcholem tohoto fenoménu není agresorem jedinec, ale skupina, kolektiv. Vnitřní struktura skupiny se však postupně mění, a to od tzv. ostrakismu až po nejvyšší stupeň systémového ničení vztahů ve skupině. Může rovněž dojít ke změnám rolí z pohledu původního postavení ve skupině, tedy směr agrese od dítěte k pedagogovi, od pacienta k lékaři, od zaměstnance k vedoucímu¹¹.

1.1.3 Agresor šikany

1. typ - hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy - narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do skupin páchajících trestnou činností.

- Vnější forma šikanování - šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.
- Specifika rodinné výchovy - častý výskyt agrese a brutality rodičů, násilí vrací nebo se jej snaží napodobit.

¹¹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. Praha: Portál, 2000. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.

2. typ - velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

- Vnější forma šikanování - násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.
- Specifika rodinné výchovy - časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

3. typ - “Srandista”, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.

- Vnější forma šikanování - šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha vypíchnout “humorné” a “zábavné” stránky.
- Specifika rodinné výchovy – bez významnějších specifík, pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině¹².

1.2 Legislativa v oblasti dětské šikany

Problematika delikventních dětí je řešena v rámci sociální a kriminální politiky státu. Sociální politika zahrnuje politiku mládeže, zaměstnanosti, vzdělávání, rodinnou, zdravotní atd. Dílčími systémy kriminální politiky jsou politika trestní a politika preventivní.

Trestní politika a její převážně represivní část je orientována na minulost, na konkrétní události, trestné činy, které již nastaly.

¹² KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny diagnostika a praktická pomoc, Vyd. 2, Praha, Portál 2000, 128 s. ISBN 80-7178-409.

Preventivní politika se zabývá snižováním pravděpodobnosti páchaní trestných činů, směřuje do budoucnosti a spoléhá především na nerepresivní prostředky.¹³

1.2.1 Stěžejní prameny trestního práva

Jelikož pojem „ŠIKANA“ není dosud trestně-právně upraven, je nutno vycházet ze skutkových podstat jednotlivých sociálně patologických jednání, kterých se pachatel dopustil.

Platný trestní zákon č. 140/1961 Sb. je přes značný počet novelizací ve své koncepci stále poznamenán politicko-právní doktrínou totalitního státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy a tržní pojetí ekonomiky. To bylo vyjádřeno v původním znění § 1 trestního zákona, podle něhož „účelem trestního zákona“ bylo „chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachování pravidel socialistického soužití“. Konkrétní projevy tohoto pojetí trestního práva jako prostředku potlačování demokratických složek společnosti byly sice četnými novelizacemi trestního zákona v průběhu devadesátých let potlačeny, když v jednotlivostech (např. ve zmíněném ustanovení § 1 trestního zákona) došlo i k podstatným změnám.¹⁴

Návrh nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky (trestního zákoníku) vychází ze zhodnocení účinnosti dosavadních základních předpisů v trestněprávní oblasti, přihlíží k vývoji právní teorie a praxe zejména v evropských

¹³ Ministerstvo vnitra, *Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. 2004.*

¹⁴ Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku. [online]. 2008 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <http://www.ustavprava.cz/files/dz_k_tz.doc>.

zemích s rozvinutým demokratickým systémem, reflektuje změny v ostatních právních oblastech, a je zaměřena na vytvoření co nejvhodnějšího systému ochrany společnosti a jednotlivců před kriminalitou a jejími novými formami.

Nově kodifikované trestněprávní předpisy budou také reflektovat očekávanou realitu společenského vývoje na počátku příštího století, být funkčními po dostatečně dlouhou dobu a vyjadřovat tak stabilitu právního řádu České republiky.¹⁵

1.2.1.1 Listina základních práv a svobod

Hlava první

Obecná ustanovení

Čl. 1

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Čl. 3

(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.¹⁶

¹⁵ Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku. [online]. 2008 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <http://www.ustavprava.cz/files/dz_k_tz.doc>.

¹⁶ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Listina základních práv a svobod

(3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.¹⁷

1.2.1.2 Občanský zákoník

Ochrana osobnosti

§ 11

Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.

§ 12

Písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy smějí být pořízeny nebo použity jen s jejím svolením.

(1) Svolení není třeba, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy k účelu úředním na základě zákona.

(2) Podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy se mohou bez svolení fyzické osoby pořídit nebo použít přiměřeným způsobem též pro vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby.¹⁸

¹⁷ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Listina základních práv a svobod

¹⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

§ 13

(1) Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.

(2) Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučiněním podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu majetkové újmy v penězích.¹⁹

1.2.1.3 Zákon o přestupcích

§ 2 Pojem přestupku

(1) Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.

§ 5 Věk a nepřičetnost

(1) Za přestupek není odpovědný, kdo v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok svého věku.

(2) Za přestupek není odpovědný, kdo pro duševní poruchu v době jeho spáchání nemohl rozpoznat, že jde o porušení nebo ohrožení zájmu chráněného zákonem, nebo nemohl ovládat své jednání. Odpovědnosti se však nezbavuje ten, kdo se do stavu nepřičetnosti přivedl, byť i z nedbalosti, požitím alkoholu nebo užitím jiné návykové látky.²⁰

¹⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

²⁰ ZÁKON č. 200/1990 Sb., o přestupcích

§ 19 Zvláštní ustanovení o mladistvých

(1) Při posuzování přestupku osoby, která v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku (dále jen "mladistvý"), se přihlíží ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži.

(2) Přestupek mladistvého nelze projednat v příkazním řízení.

(3) Horní hranice pokuty se u mladistvých snižuje na polovinu, přičemž však nesmí být vyšší než 2000 Kč. V blokovém řízení nelze uložit mladistvému pokutu vyšší než 500 Kč; pokutu až do výše 1000 Kč lze uložit mladistvému, pokud tento zákon nebo zvláštní zákon připouští v blokovém řízení uložit pokutu vyšší než 1000 Kč.

(4) Zákaz činnosti lze mladistvému uložit nejdéle na dobu jednoho roku, nebránil-li by výkon této sankce jeho přípravě na povolání.

§ 49 Přestupky proti občanskému soužití

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,

b) jinému z nedbalosti ublíží na zdraví,

c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním,

d) omezuje nebo znemožňuje příslušníku národnostní menšiny výkon práv příslušníků národnostních menšin,

e) působí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho stav manželský nebo rodinný.²¹

²¹ ZÁKON č. 200/1990 Sb., o přestupcích

(2) Za přešupek podle odstavee 1 písm. a) lze uložít pokutu do 1000 Kč, za přešupek podle odstavee 1 písm. b) a c) pokutu do 3000 Kč a za přešupek podle odstavee 1 písm. d) a e) pokutu do 5 000 Kč.

§ 50 Přestupky proti majetku

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

- a) úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo zničením či poškozením věci z takového majetku, nebo se o takové jednání pokusí,
- b) úmyslně neoprávněně užívá cizí majetek nebo si přisvojí cizí věc nálezem nebo jinak bez přivolení oprávněné osoby,
- c) úmyslně ukryje nebo na sebe nebo jiného převede věc, která byla získána přešupkem spáchaným jinou osobou, nebo to, co za takovou věc bylo opatřeno.

(2) Za přešupek podle odstavee 1 lze uložít pokutu do 15 000 Kč.²²

1.2.1.4 Trestní zákon

§ 3 Trestný čin

(1) Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.

(2) Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.

(3) K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.²³

²² ZÁKON č. 200/1990 Sb., o přešupcích

²³ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

(4) Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

§ 11 Věk

Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.

Vzhledem k tomu, že protiprávní jednání agresorů šikany má velmi rozmanitou možnost kombinací (některé trestné činy jsou páčány např. v souběhu), v další části jsou pro názornost uvedeny pouze ty, které se opakují nejčastěji.

§ 204 Kuplířství

(1) Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné vážné újmy nebo zneužívaje tísně nebo závislosti jiného.

(3) Odnětím svobody na dvě až osm let bude pachatel potrestán,

- a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značný prospěch,
- b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo
- c) spáchá-li takový čin na osobě mladší než osmnáct let.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 na osobě mladší patnáct let.²⁴

²⁴ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Trestné činy proti životu a zdraví

§ 221 Ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi pro výkon jejich povinnosti,
- b) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání,
- c) nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Trestné činy proti svobodě

§ 231 Omezování osobní svobody

(1) Kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedeným v odstavci 1 v úmyslu usnadnit jiný trestný čin.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny.

(4) Odnětím svobody na tři až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek.²⁵

²⁵ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

§ 234 *Loupež*

(1) Kdo proti jinému užije násilí, nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán na dvě léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
- b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu.

(3) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu nebo smrt.

§ 235 *Vydírání*

(1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
- b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami,
- c) spáchá-li takový čin se zbraní,
- d) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu,
- e) spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo
- f) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.

(1) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.²⁶

²⁶ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

(2) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Trestné činy proti lidské důstojnosti

§ 241 Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo
b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.

(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 242 Pohlavní zneužívání

(1) Kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě svěřené jeho doзору, zneužívaje její závislosti.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.²⁷

²⁷ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Trestné činy proti majetku

§ 247 Krádež

- (1) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a
- a) způsobí tak škodu nikoli nepatrnou,
 - b) čin spáchá vloupáním,
 - c) bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí,
 - d) čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo
 - e) byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán,
- bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoli malou.

- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
 - b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

§ 248 Zpronevěra

(1) Kdo si přisvojí cizí věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která mu byla svěřena, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.²⁸

²⁸ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoli malou.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako osoba, která má zvlášť uloženu povinnost hájit zájmy poškozeného, nebo
- b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo
- c) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

§ 249 Neoprávněné užívání cizí věci

(1) Kdo se zmocní cizí věci nikoli malé hodnoty nebo motorového vozidla v úmyslu jich přechodně užívat, nebo kdo na cizím majetku způsobí škodu nikoli malou tím, že neoprávněně takových věcí, které mu byly svěřeny, přechodně užívá, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

§ 257 Poškození cizí věci

(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.²⁹

²⁹ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na věci svědka, znalce nebo tlumočníka pro výkon jejich povinnosti,
- b) spáchá-li takový čin na věci jiného pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání,
- c) způsobí-li takovým činem značnou škodu, nebo
- d) spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle zvláštních předpisů.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.³⁰

1.2.1.5 Trestní řád

§ 11 Nepřípustnost trestního stíhání

(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno

- a) nařídí-li to prezident republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii, je-li trestní stíhání promlčeno,
- b) jde-li o osobu, která je vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (§ 10), nebo o osobu, k jejímuž stíhání je podle zákona třeba souhlasu, jestliže takový souhlas nebyl oprávněným orgánem dán,
- c) jde-li o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná,
- d) proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého,
- e) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,

³⁰ ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon

- f) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- g) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- h) je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět, nebo
- i) stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

(2) Týká-li se důvod uvedený v odstavci 1 jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání.

(3) V trestním stíhání, které bylo zastaveno z důvodu uvedeného v odstavci 1 písm. a), b) nebo i), se však pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.

(4) Rozhodnutími podle odstavce 1 písm. f), g) a h) jsou i rozhodnutí soudů a jiných justičních orgánů členských států Evropské unie.

Oprávnění poškozeného a uplatnění nároku na náhradu škody

§ 43

(1) Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (poškozený) má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit.³¹

³¹ ZÁKON č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

(2) Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

(3) Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje.

(4) Poškozený se může rovněž výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu tento zákon jako poškozenému přiznává.

§ 159a Odložení nebo jiné vyřízení věci

(1) Nejde-li ve věci o podezření z trestného činu, státní zástupce nebo policejní orgán věc odloží usnesením, jestliže není na místě vyřídit věc jinak. Takovým vyřízením může být zejména

a) odevzdání věci příslušnému orgánu k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu, nebo

b) odevzdání věci jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání.

(2) Státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání odloží usnesením věc, je-li trestní stíhání nepřijatelné podle § 11 odst. 1.

(3) Státní zástupce nebo policejní orgán může před zahájením trestního stíhání usnesením odložit věc, je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b).³²

³² ZÁKON č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

(4) Státní zástupce nebo policejní orgán věc odloží též tehdy, pokud se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání (§ 160). Pominou-li důvody odložení, trestní stíhání zahájí.

(5) Usnesení o odložení věci musí být doručeno poškozenému, pokud je znám. Usnesení o odložení věci podle odstavců 2 až 4 musí být doručeno do 48 hodin státnímu zástupci. Oznamovatel se o odložení věci vyrozumí, pokud o to podle § 158 odst. 2 požádal.

(6) Proti usnesení o odložení věci může poškozený uvedený v odstavci 5 podat stížnost, jež má odkladný účinek.³³

1.2.1.6 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Současná právní úprava zákona č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže ve znění pozdějších předpisů je úpravou, která je v případě potřeby doplňována trestním zákonem a trestním řádem. Zabývá se tedy jednotlivými jak hmotně-právními, tak i procesně-právními instituty tohoto zákona. Na straně jedné stanoví, za jakých okolností je skutek mladistvého provinění a jaké opatření mu lze uložit, na straně druhé stanovuje postup orgánů činných podle tohoto zákona. Je však třeba zmínit, že se rovněž zabývá, byť spíše okrajově, i úpravou trestního práva dětí mladších patnácti let. Tato problematika je však upravena celou řadou dalších předpisů zejména občanskoprávních.³⁴ Jedná se o samostatnou normu, která upravuje způsob, jakým musí orgány činné v trestním řízení zacházet s dětmi a mladistvými, kteří se dopustili kriminálního jednání, ukládá těmto orgánům povinnosti zvláštního zacházení s mládeží

³³ ZÁKON č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

³⁴ ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže)

a stanoví povinnosti Probační a mediační služby, jejíž činnost je pro dosažení účelu tohoto zákona nezbytná.

OBECNÁ USTANOVENÍ

§ 1 Účel zákona a jeho vztah k jiným zákonům

(1) Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

(2) Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.

(3) Pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.

§ 2 Vymezení některých pojmů

Podle tohoto zákona se rozumí:

- a) protiprávním činem provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný,
- b) mládeží děti mladší patnácti let a mladiství,
- c) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku,
- d) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku,³⁵

³⁵ ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže)

- e) opatřeními výchovná opatření (§ 15 až 20) , ochranná opatření (§ 21 až 23) a trestní opatření (§ 24 až 35) ; přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ve smyslu trestního zákona a trestního řádu nahrazují výchovná opatření,
- f) orgány činnými podle tohoto zákona jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež,
- g) soudem pro mládež zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu,
- h) obecným soudem jiný senát nebo samosoudce téhož soudu nebo jiný soud, který neprojednává protiprávní činy mládeže.

§ 4 Výkon soudnictví ve věcech mládeže

Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.

§ 5 Odpovědnost mladistvého

(1) Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

(2) Dopustí-li se mladistvý uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.

§ 6 Provinění

(1) Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.

(2) Čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže je spáchan mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý.³⁶

³⁶ ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže)

(3) Nestanoví-li tento zákon jinak, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákon.

Hlava III

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.

§ 89 Dítě mladší patnácti let

(1) Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné.

(2) Dopustí-li se dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou uvedena v § 93.

(3) Jednání dítěte mladšího než patnáct let, které je jiným protiprávním činem, než je uveden v odstavci 2, se posuzuje a projednává podle obecných předpisů.

§ 90 Zahájení řízení

(1) Dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, lze opatření uložit na návrh státního zastupitelství. Státní zastupitelství je povinno návrh podat bezodkladně poté, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná.

(2) Nebylo-li řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, zahájeno na návrh státního zastupitelství podle odstavce 1, může je soud pro mládež zahájit i bez návrhu.

(3) Řízení o návrhu na uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, podaném někým jiným než státním zastupitelstvím soud pro mládež zastaví. To nevylučuje zahájení řízení soudem pro mládež podle odstavce 2.³⁷

³⁷ ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže)

1.2.1.7 Zákon o Probační a mediační službě

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na ochranu komunity, potřeby oběti a prevenci kriminality.

Ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb. soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce pověří probačního úředníka výkonem probačního programu. Tento je následně povinen zpětně podat zprávu o ukončení probačního programu a jeho výsledku.

§ 2

1) Probačí se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

2) Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediáci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.³⁸

³⁸ ZÁKON č. 257/2000 S., o Probační a mediační službě

1.2.1.7.1 Probační programy pro mladistvé

Probačním programem pro mladistvé, tj. programem ve smyslu znění § 17 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže se rozumí: „zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 17 odst. 1)³⁹.

Probační program může mladistvému uložit soud mládeže a v přípravném řízení i státní zástupce. Při rozhodnutí o uložení tohoto výchovného opatření je potřeba zohlednit, aby probační program byl „vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti“, aby bylo zajištěno, že mladistvému byla „poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu“ a aby bylo nepochybné, že „mladistvý souhlasí se svou účastí na něm“. [zákon č. 218/2003 Sb. ve znění § 17 odst. 2, písm. a) – c)]. Probační program ve smyslu znění § 17 zákona č. 218/2003 Sb. nelze uložit dítěti mladšímu patnácti let. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pro případ osob mladších patnácti let počítá s možností uložení opatření a to „zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče“ [§ 93 odst. 1 písm. b)].

Zákon č. 218/2003 Sb. dále uvádí, že výkonem probačního programu soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce pověří probačního úředníka. Probační úředník je rovněž dle uvedeného zákona povinen bez zbytečného odkladu soudu pro mládež nebo státnímu zástupci, který probační program uložil, podat zprávu o ukončení probačního programu a jeho výsledku.

³⁹ ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Probační program může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce uložit jen se souhlasem mladistvého, proti kterému je řízení vedeno. Mladistvý může kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat a to prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci. Výkon probačního programu tím končí. Neplní-li mladistvý v průběhu vykonávacího řízení uložený probační program, postupuje probační úředník podle § 80 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb.

V souvislosti s přijetím zákona č. 218/2003 Sb. a s plněním úkolů v této oblasti je úkolem PMS podporovat vytváření a rozvoj probačních a jiných podpůrných sociálních programů, které budou navazovat na působení pracovníků PMS. Tyto programy budou schopny naplňovat požadavky zákona č. 218/2003 Sb. tím, že budou efektivně působit na začlenění pachatele do sociálního prostředí a obnovení jeho sociálních vztahů. Aby bylo možné takový úkol naplnit, musí být vytvořen transparentní a pružný systém, který nabídne jasně definované, dostupné, kvalitní a účinné programy sociálních služeb, které budou odrážet současnou úroveň poznání v této oblasti a vycházet vstříc potřebám PMS a jejích klientů.

Jednotlivé probační programy jsou realizovány ve spolupráci s příslušnými středisky Probační a mediační služby. Zpětná vazba je získávána od pracovníků PMS ČR (specialistů pro práci s mládeží) a samotných poskytovatelů. Poskytované akreditovaných probačních programů, kterým byla ze státního rozpočtu ČR přidělena dotace na realizaci probačního programu, jsou povinni kromě konečného vyúčtování přidělených prostředků předložit zprávu o realizaci programu. Tato data jsou shromažďována ředitelstvím Probační a mediační služby, vyhodnocována a předkládána Radě pro probaci a mediaci. Zpětnou vazou také obdrží vedoucí středisek Probační a mediační služby.

1.2.1.7.2 Akreditační řízení

Akreditační řízení na základě zavedení transparentních pravidel a kritérií pro vytváření, hodnocení a uplatňování účinných a efektivních programů zaměřených na snižování rizik opakování trestné činnosti, vedení pachatelů k naplňování jejich odpovědnosti a životu v souladu se zákonem a ochraně společnosti, zaručuje udělení akreditace pouze programům, které splňují standardy kvality (průběžně ověřováno systémem inspekcí).

Akreditační řízení probíhá dle Metodiky Ministerstva spravedlnosti (metodika hodnocení kvality probačních programů). Smyslem řízení je posouzení kvality probačního programu průkazným způsobem. Jednotlivé standardy kvality popisují důležité charakteristiky kvalitního programu a kvalitního poskytovatele programu (organizace, fyzické osoby). K jednotlivým standardům jsou vztažena měřitelná a ověřitelná kritéria. Standardy jsou rozděleny do tří oblastí, které odpovídají sledovaným aspektům posuzovaných poskytovatelů a programů, tj. proces poskytování služby, personální zajištění a požadavky na ekonomické a materiální zabezpečení.

Akreditační řízení je dvoukolové, v prvním kole je provedena evidence žádostí a kontrola splnění všech formálních náležitostí. Formálně prověřené žádosti jsou včetně příloh a veškeré dokumentace předány k prostudování komisi expertů – hodnotitelů. Ve druhém kole jsou doporučení expertů postoupena Akreditační a dotační komisi Ministerstva spravedlnosti, která zpracuje finální doporučení k udělení/neudělení řádné akreditace probačním programům, které předloží ke konečnému rozhodnutí ministru spravedlnosti. Udělená řádná akreditace probačnímu programu je platná 3 roky od data jejího vystavení.

1.2.1.7.3 Dotační řízení

Dle metodiky Ministerstva spravedlnosti ČR pro poskytování finančních prostředků ze státního rozpočtu ČR nestátním neziskovým subjektům realizujícím probační programy lze finanční prostředky poskytnout pouze subjektům, žádajícím o přidělení finančních prostředků na realizaci probačního programu, kterému byla udělena řádná akreditace nebo řádná akreditace s podmínkou, a je zapsán v seznamu vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR v souladu s metodikou vyhlášeného řádného akreditačního řízení pro probační programy ve smyslu § 17 zákona č. 218/2003 Sb.⁴⁰

V dotačním řízení mají prioritu takové probační programy, které svým obsahem reagují na konkrétní potřeby mladistvých v daném regionu a s jejichž uložením jsou spojena konkrétní očekávání, ke kterým patří zejména snížení rizika opakování trestné činnosti.

Dotační řízení je dvoukolové, po technickém (administrativním) posouzení projektů provede Hodnotící komise kvalitativní a finanční vyhodnocení projektů a předá Akreditační a dotační komisi Ministerstva spravedlnosti návrh rozhodnutí o míře podpory projektu. Tato globálně posoudí, zda nedochází k nevhodnému vynaložení prostředků a zda byly zváženy všechny zúčastněné společenské zájmy a předloží návrh ke konečnému rozhodnutí ministru spravedlnosti, který svým podpisem stvrdí přidělení konkrétní výše finančních prostředků na jednotlivé projekty.

⁴⁰ ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

1.2.2 Prevence kriminality v ČR

Systém péče o delikventní děti tvoří soustava institucí působících v rámci sociální i kriminální politiky, jejichž práva a povinnosti určuje příslušná legislativa. Svoji nezastupitelnou roli zde mají i nevládní neziskové organizace, a to zejména v oblasti resocializačních programů, zájmových volnočasových aktivit, nízkoprahových a kontaktních center, prevence závislosti a s nimi spojené trestné činnosti.⁴¹

Prevence trestné činnosti dětí je i prioritou Republikového výboru pro prevenci kriminality i jednotlivých resortů v něm zastoupených.

Resorty, do jejichž působnosti spadá péče o delikventní děti:

- Ministerstvo vnitra
- Ministerstvo spravedlnosti
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT)
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV)
- Ministerstvo zdravotnictví

Resorty se zaměřují zejména na zkvalitňování politiky mládeže, rodinné, vzdělávací, zaměstnanosti a trestní a tvorbu příslušné legislativy. Při selhání výchovných funkcí rodiny a tím ohrožení fyzického, psychického a sociálního vývoje dítěte se z důvodu společenské závažnosti nabízí podpora a pomoc ze strany různých institucí⁴².

⁴¹ Ministerstvo vnitra, *Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. 2004.*

⁴² FISCHER, S; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním.* 1. vyd., Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978- 80-7387-14-0.

V České republice je prevence kriminality organizována na třech úrovních:

- a) Na meziresortní úrovni – těžiště meziresortní spolupráce spočívá ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční (obecné) kriminalitě a koordinaci preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování nových aktivit.
- b) Na resortní úrovni – programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové kroky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy.
- c) Na místní úrovni – do níž jsou zapojeny orgány místní správy, samosprávy, policie a nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblasti sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti⁴³.

Podstatou těchto programů je součinnost orgánů státní správy, samosprávy, policie a nestátních neziskových organizací. Záběr programů je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky.

Samotnou prevenci je dále možno rozdělit dle druhů:

- a) Sociální prevence – představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální prevence je součástí sociální politiky.
- b) Situační prevence – staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se zjevují v určité době, na určitém místě a za určitých okolností. Prostřednictvím opatření režimové, fyzické a technické ochrany se snaží kriminogenní podmínky minimalizovat.

43 Usnesení vlády České republiky č. 1150/2007 ke Strategii prevence kriminality na léta 2008 až 2011.

Nejefektivněji působí při omezování majetkové trestné činnosti. Úspěšnost situační prevence je vysoká, je však podmíněna adekvátní volbou opatření a finančními a personálními prostředky do ní vložených. Těžiště odpovědnosti za opatření situační prevence nesou především občané a obce a v rámci vymezených kompetencí i Ministerstvo vnitra, respektive Policie České republiky.

- c) Prevence viktimizace a pomoc obětem trestných činů – je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost kriminálních osob. V praxi se jedná o skupinové a individuální zdravotní, psychické a první poradenství, trénink v obraných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností. Užívá metody sociální i situační prevence, a to podle míry ohrožení na primární, sekundární i terciární úrovni⁴⁴.

Pro realizaci prevence např. ve Slovenské republice jsou ustanoveny následující orgány:

- vláda Slovenské republiky
- ministerstvo a ostatní úřední orgány státní správy
- obvodní úřady v sídlech krajů a jiné místní orgány státní správy
- ostatní orgány veřejné moci

Shora uvedené orgány přecházejí kriminalitě a jiné protispolečenské činnosti zejména tím, že v rozsahové působnosti ustanovené legislativními předpisy⁴⁵ působí na dodržování zákonnosti fyzickými a právníckými osobami⁴⁶.

⁴⁴ <<http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx?q>> . [online] 2008. [cit. 09-03-01].

⁴⁵ ZÁKON č. 245/2008 o výchově a vzdělávání

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, *Metodické usmernenie č.7/2006-R k prevencii a riešeniu šikanovania žiakou v školách s školských zariadeniach*.

Pedagogicko-organizačné pokyny MŠ SR na školský rok 2008/2009, Bratislava 2008, 39 s.

⁴⁶ Zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispolečenskej činnosti a o zmeně a doplnění niektorých zákonov.

1.2.2.1 Působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Problematiku prevence kriminality a sociálně patologických jevů jsou v resortu školství formálně ošetřeny Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na jednotlivá období a současně řadou metodických pokynů, které jsou zaměřeny na jednotlivé nežádoucí jevy. Školám jsou v nich doporučena preventivní opatření i správné postupy v případech, že prevence nebyla dostatečně účinná⁴⁷.

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT)
 - Institut dětí a mládeže institut pedagogicko-psychologického poradenství
 - Česká školní inspekce
 - Antidopingový výbor

- Krajský úřad
 - Krajský školní koordinátor prevence
 - Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně
 - Ředitel školy
 - Školní metodik prevence
 - Třídní učitel

V souvislosti s projevy a předcházením dětské šikany vydalo MŠMT následující interní akty řízení:

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení⁴⁸.

Nosnou částí tohoto dokumentu je kromě specifikace, charakteristiky a projevů šikany, rovněž zodpovědnost školských zařízení za děti a žáky, zřizování a realizování preventivních programů a v neposlední řadě i postupy řešení šikany včetně spolupráce s dalšími subjekty.

⁴⁷ MV ČR. Vyhodnocení činnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. 2004.

⁴⁸ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j.: 24246/2008-6

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže⁴⁹.

Dokument se systémově zaměřuje na celou škálu sociálně patologických jevů, vymezuje minimální preventivní programy na úrovni škol a školských zařízení, na role jednotlivých institucí a definuje funkci školního metodika prevence. Šikanování žáků škol označuje za jeden z velmi vážných negativních jevů.

- Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012.⁵⁰

Daný materiál vyhodnocuje Strategii MŠMT z let 2005 – 2008, charakterizuje silové skupiny, vymezuje pojmy v oblasti primární prevence, charakterizuje systém a cíle primární prevence na nadcházející období.

Cílem shora uvedených metodických pokynů je upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace o jeho projevech a napomoci hledat řešení těchto specifických problémů.

Základním nástrojem prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je Minimální preventivní program, který je komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit v základních školách, středních školách a speciálních školách, ve školských zařízeních pro výchovu mimo vyučování a školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Jeho realizace je pro každou školu a každé školské zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce.⁵¹

⁴⁹ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č. j. 14 514/2000-51

⁵⁰ MŠMT. Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012.

⁵¹ MV ČR. Vyhodnocení činnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. 2004.

1.2.2.2 Působnost Ministerstva vnitra

V rámci resortu se problematikou delikventních dětí zabývá Policie ČR a některé útvary Ministerstva vnitra ČR (dále jen MV ČR). Hlavní úkoly resortu spočívají v oblasti analytické a vyhodnocovací, která má úzký vztah k plánování preventivních opatření a dále v oblasti odhalování a vyšetřování trestné činnosti. Danou problematikou se zabírají následující subjekty:

- MV ČR
 - odbor prevence kriminality
Republikový výbor pro prevenci kriminality
 - odbor bezpečnostní politiky
 - odbor azylové a migrační politiky
- Policejní prezidium ČR
 - Preventivně informační skupina
- Krajské ředitelství Policie ČR
 - Preventivně informační skupina
- Útvary PČR s územní odpovědností
 - Preventivně informační skupina⁵²

Klíčovým nástrojem resortu vnitra v oblasti snižování trestné činnosti dětí je Program prevence kriminality, který staví na partnerské spolupráci všech subjektů, které v jednotlivých městech působí.

V rámci systémového přístupu k péči o delikventní děti byl v roce 1999 nastartován pilotní projekt Centrum včasné intervence. Informační systém, který byl v rámci projektu vytvořen, umožňuje rychlé předávání informací mezi subjekty péče o delikventní děti, bezprostřední sociální intervenci ve prospěch klienta, plánování

⁵² Závazným pokynem policejního prezidenta č. 57/2002, kterým se stanoví zásady preventivní činnosti Policie České republiky.

specifických preventivních opatření v rámci města a zpětnou kontrolu kvality činnosti jednotlivých článků, do něhož jsou zapojeny i nestátní neziskové organizace. Díky speciálně vyvinutému softwaru byla vytvořena ojedinělá databáze populace delikventních dětí.⁵³

Realizace pilotního projektu přinesla řadu zkušeností, které vyústily do zpracování projektu Systém včasné intervence (dále je SVI). Páteří SVI je propojení policie, orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a orgánů justice. Informační systém zpravují OSPOD a informace, které se v něm soustřeďují, jsou přístupné subjektům, kteří jsou ze zákona oprávněni se s nimi seznamovat. Projekt SVI je součástí Strategie prevence kriminality. V roce 2005 byla zpracována metodika a projekt je připraven k využití pro další obce s rozšířenou působností.⁵⁴

Činnost Policie ČR je legislativně upravena především zákonem o Policii ČR⁵⁵. Systém práce a postupy při odhalování a dokumentování trestné činnosti dětí a trestné činnosti páchané na dětech je upraven Závazným pokynem policejního prezidenta č. 55/2008⁵⁶.

1.2.2.3 Působnost Ministerstva spravedlnosti

Legislativně je činnost justičních orgánů v dané oblasti ošetřena příslušnými právními předpisy⁵⁷. Resort spravedlnosti pravidelně sleduje a vyhodnocuje stav

⁵³ MV ČR. Vyhodnocení činnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. 2004.

⁵⁴ MV ČR. Vyhodnocení činnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. 2004.

⁵⁵ ZÁKON č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

⁵⁶ Závazným pokynem policejního prezidenta č. 55/2008, kterým se stanoví postup Policie ČR při odhalování a dokumentování trestné činnosti páchané dětmi a na dětech.

⁵⁷ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, zákon č. 154/1961 Sb. trestní řád v platném znění, zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě v platném znění, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině v platném znění, zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád v platném znění, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a další.

soudních agend, provádí kontrolní a tematické prověrky soudních spisů a prověrky úrovně soudních jednání z hlediska rychlosti a plynulosti soudního řízení, v trestních věcech mladistvých pachatelů a vazebních věcech mladistvých pachatelů a ukládá předsedům příslušných soudů opatření k odstranění zjištěných závad.

1.2.2.4 Působnost Ministerstva práce a sociálních věcí

Sociálně-právní ochrana dětí je upravena zákonem č. 359/1999 Sb.⁵⁸ Úprava sociálně právní ochrany tak byla vyjmuta z úpravy sociálního zabezpečení, kam až do přijetí tohoto zákona náležela. Zákon vymezil OSPOD při ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a při ochraně oprávněných zájmů dítěte. Soustavy OSPOD tvoří:

- Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV)
- Kraje /krajské úřady
- Obce /obecní úřady
- Fyzické a právnické osoby na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany

⁵⁸ ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

1.2.2.5 Působnost Ministerstva zdravotnictví

Aktivita resortu zaměřené na oblasti prevence kriminality se týkají zejména vzdělávání zdravotnických pracovníků, kteří přicházejí do kontaktu s obětí trestného činu těsně po jeho spáchání či v rámci trestního řízení. Dále na zdravotníky primární péče a traumatologických oddělení, kteří mohou zachytit známky trestné činnosti. Zvláštní pozornost je věnována detekci případů týrání a zneužívání dětí.

1.2.2.6 Působnost neziskových organizací

V České republice se často používá užší vymezení neziskových organizací (někdy nazývaných jako "nestátní neziskové organizace" nebo "organizace občanské společnosti"), které je dáno právními formami občanských sdružení, obecně prospěšných společností, nadací a nadačních fondů a církevních právnických osob.

Charakteristickým rysem shora uvedených neziskových organizací je skutečnost, že hlavním předmětem jejich činnosti není podnikání. Pojem "nezisková organizace" je běžně používán, aniž by byl definován nějakým platným právním předpisem. Vznik, činnost, hospodaření a případný zánik jednotlivých neziskových organizací je totiž legislativně upraven řadou zvláštních zákonů.⁵⁹

Jednou z mnoha aktivit neziskových organizací je i činnost preventivního charakteru, která je zaměřena do celé řady stěžejních oblastí. Mezi největší a nejdéle

⁵⁹ Zejména se jedná o: Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech.

fungující organizace, jejichž preventivní činnost je zaměřena i na problematiku dětské šikany např. patří Nadace naše dítě, Linka bezpečí, Vzdělávací institut ochrany dětí, FAKTA a další.

1.2.2.7 Prevence na okrese Třebíč

Základním stavebním kamenem v oblasti prevence na okrese Třebíč je bezesporu spolupráce škol a školských zařízení s Policií ČR, která je realizována v rámci předcházení šikany a ostatních sociálně patologických jevů. Kromě realizace a následného vyhodnocování Minimálních preventivních programů na jednotlivých základních školách v okrese je v oblibě dětí i program nazvaný Pět P, jehož pětiletá existence přináší požadované ovoce. O nadstavbu tohoto programu se postarali jeho koordinátoři, kteří své aktivity realizují i v době letních prázdnin a to formou víkendových letních dětských táborů.

Community Policing je současným krédem celé Policie ČR. Zatím, co předmětem zájmu tradičních policejních strategií je protiprávní chování, Community Policing upřednostňuje eliminaci následků, které kriminalita způsobuje včetně vzniklých škod a potencionální hrozby. Podstatou této činnosti je posílení pocitu bezpečí formou komunikace a přítomností policistů na ulicích.⁶⁰

Program partnerství je dalším velmi frekventovaným preventivním programem. V roce 2006 město Třebíč dostalo dotaci na kamerový systém, který byl nainstalován do vybraných základních škol. Především byly kamery umístěny na strategická místa, kterými se po vyhodnocení staly vchody do budov. Jak se po relativně krátké době ukázalo, jejich využitelnost je opodstatněná. Kromě nevhodného chování byly

⁶⁰ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

zaznamenány i protiprávní chování majetkového i násilného charakteru, kam šikana bezesporu patří.

I když provoz Systému včasné intervence není dosud plně funkční, předcházející zkušenosti z činnosti v jiných městech jsou odůvodněným signálem pozitivní využitelnosti i v podmínkách, které má okresní město Třebíč.

Rovněž další preventivní programy mají v tomto městě již letitou tradici. Za připomenutí zcela jistě stojí projekt Mladý ochránce zákona, Ajaxův zápisník a další.

Nezastupitelnou roli v oblasti prevence a eliminace školní šikany má i Městská policie v Třebíči, která úzce spolupracuje i s neziskovými organizacemi, např. se sdružením Střed, Andílci apod.

2. Cíl práce a hypotézy

Cílem práce je:

- I. Zjištění současného stavu šikany na základních školách v okresním městě Třebíč za poslední tři roky - oslovení šesti největších základních škol s cílem zjistit:
 - v kolika případech šikany byli agresory chlapci
 - v kolika případech šikany byli agresory dívky
 - jakým způsobem byly případy řešeny
 - zda jsou současné kompetence školy postačující k řešení šikany
 - v případě, že jsou nedostačující, jaká řešení by školy navrhovaly
 - zda jsou současné trestně-právní normy dostačující k řešení šikany
 - jaké mohou být použity sankce proti agresorovi
- II. Zjištění množství případů šikany realizovaných Policií ČR /Policií ČR Územní obvod Třebíč za posledních pět let
 - vyhodnotit statistické ukazatele realizovaných případů, jejichž skutková podstata trestných činů souvisí se šikanou
 - zpracovat tzv. statistický nestandard s cílem zjištění pohlaví pachatelů
- III. Zjištění stavu legislativních norem
 - charakterizovat právní změny, které mohly pozitivně ovlivnit vývoj šikany
- IV. Stav na úseku preventivní činnosti, jejímž úkolem je eliminovat šikanu
 - zjistit preventivní programy realizované na okrese Třebíč

Pro řešení stanovených cílů bylo využito kvalitativní metody, což vedlo ke stanovení následujících výzkumných otázek:

VO1: Vede současná legislativa v oblasti dětské šikany k jejímu snížení?

VO2: Je dětská šikana ve vyšší míře doménou chlapců?

3. Metodika

3.1 Použité výzkumné metody

Při stanovení výzkumných otázek bylo vycházeno ze sekundárních analýz dat získaných studiem odborné literatury a vlastních zkušeností (praxe v oblasti kriminality mládeže více jak 25 let). K získání potřebných dat a informací bylo použito nestandardizované (neřízené) metody s využitím metody dotazování formou individuálního hloubkového rozhovoru, jehož cílem bylo zdokumentovat reálný stav věci bez ohledu na jeho popularitu.

K dosažení potřebných cílů (dat a informací) bylo použito prostředků systematického shromažďování tzv. polních dat v písemné formě. Ze získaných informací (dokumentů) byla provedena obsahová analýza, která byla dále zpracována. Prováděný výzkum je ze sociologického hlediska výzkumem *kvalitativním*.

3.2 Charakteristika cílového souboru

Zkoumaným souborem byl soubor výběrový a byl charakterizován žáky šesti největších základních škol v okresním městě Třebíč. Samotná metoda dotazování, jak je shora uvedeno, byla realizována s cílovým souborem a to s řediteli základních škol a se školními metodiky prevence vybraných školských zařízení formou předem připravených tematických okruhů a odpovědi byly zaznamenány za pomoci diktafonu a následně zpracovány do písemné podoby.

Dalšími zkoumanými soubory byly rovněž cílové soubory, které byly zastoupeny odpovědnými pracovníky OSPOD, PMS, zástupci nestátních neziskových organizací, jako je např. Sdružení Linka bezpečí (dále jen SLB), Asociace pedagogů základního školství (dále jen APZŠ). V těchto případech bylo využito zejména metod sběru dat a v neposlední řadě i metody dotazování.

Policie ČR byla dalším cílovým souborem, odkud byly získány potřebné informace a statistické údaje.

4. Výsledky

4.1 Vyhodnocení metody dotazování na základních školách

Po schválení zadání vlastního tématu diplomové práce na téma Dětská šikana a právo jsem kontaktoval ředitele šesti největších Základních škol v okresním městě Třebíč a požádal je o spolupráci při sociologickém výzkumu na jejich školách. Všichni ředitelé mi spoluúčast přislíbili. V jednom případě však vedoucí pracovník svoji aktivní účast z důvodu pracovního vytížení omluvil s tím, že jej zastoupí školní metodik prevence. Jeho omluvu jsem přijal a s návrhem souhlasil. Dalším podnětem ze strany téměř všech ředitelů byla podmínka, aby v rámci výzkumu nebyly ze zjištěných důvodů jejich jména ani názvy jejich školy jmenovány. Rovněž s tímto konstatováním jsem musel souhlasit. Dalším důležitým bodem naší komunikace bylo dohodnutí individuální schůzky, kterým však předcházela důsledná příprava k rozhovoru. Otázky, které byly předmětem mého výzkumu jsem předem připravil. Samotné rozhovory se uskutečnily v průběhu měsíce prosince 2008 a ledna 2009.

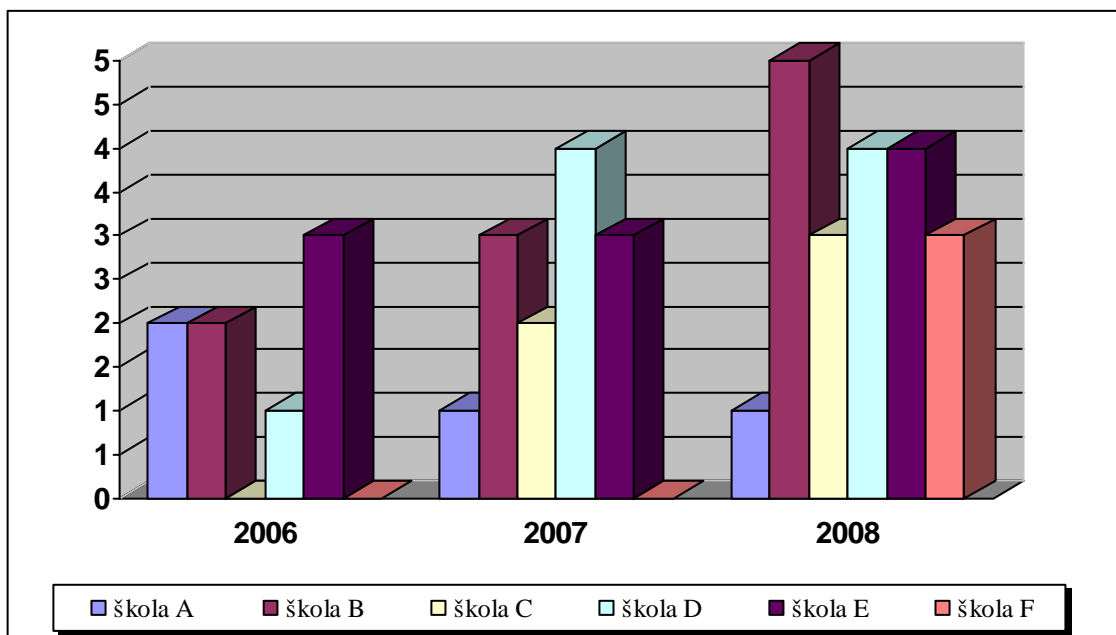
4.1.1 Charakteristika cílového souboru základních škol

Kontaktovalo bylo šest zástupců největších základních škol na okrese Třebíč, se kterými byl proveden rozhovor s cílem zjistit relevantní informace o výskytu šikany na jejich školských zařízeních. Pro získání odpovědí na obě výzkumné otázky jsem předem připravil rozhovor, jeho podstatou byly následující otázky:

- 1) Kolik případů šikany bylo na Vaší škole zaznamenáno v letech 2006, 2007 a 2008?
- 2) V kolika případech byli agresoři chlapci?
- 3) V kolika případech byli agresoři dívky?
- 4) V kolika případech byl agresorem chlapec i dívka společně?
- 5) Jsou současné trestně právní normy dostačující k řešení dětské šikany?
- 6) Jsou současné kompetence školy dostačující k řešení dětské šikany?
- 7) Jakým způsobem byly jednotlivé případy vyřešeny (volná odpověď)

Výsledky rozhovorů jsou prezentovány v grafech č. 1 až 7.

Graf 1: Množství případů zjištěné šikany ve školách „A“ až „F“ v roce 2006 až 2008.

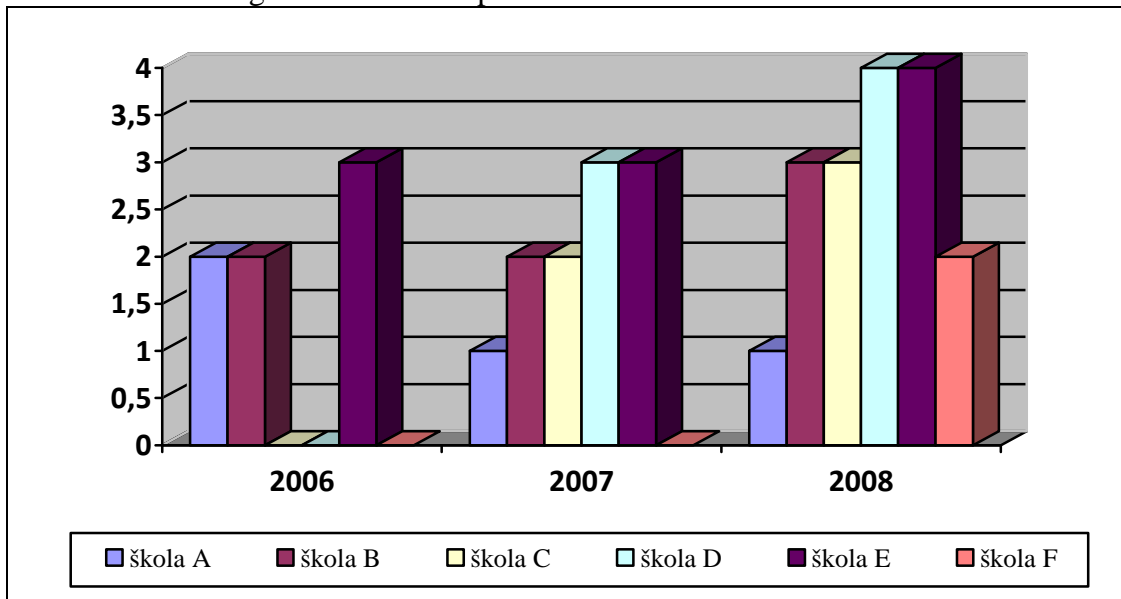
Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocením otázky č. 1 jsem dospěl k závěru, že nelze kategoricky konstatovat, že situace v oblasti šikany je ve všech školách stejná a že každým rokem dojde ke stejnému nárůstu těchto případů. Získané informace, ale evidentně vypovídají

o stále se zvyšujícím nápadu tohoto sociálně patologického jevu a to ve všech sledovaných subjektech.

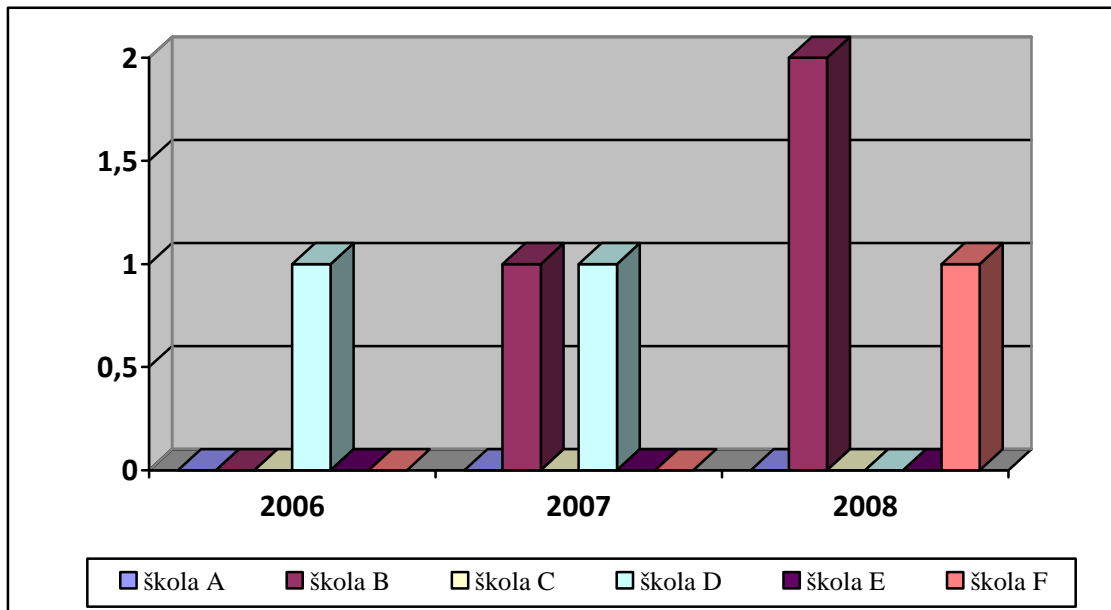
V daném případě je však na místě připomenout, že latentnost těchto projevů je natolik vysoká, že zcela jistě nemalé množství těchto případů nebylo zjištěno.

Graf 2: Množství agresorů z řad chlapců.

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 3: Množství agresorů z řad dívek.

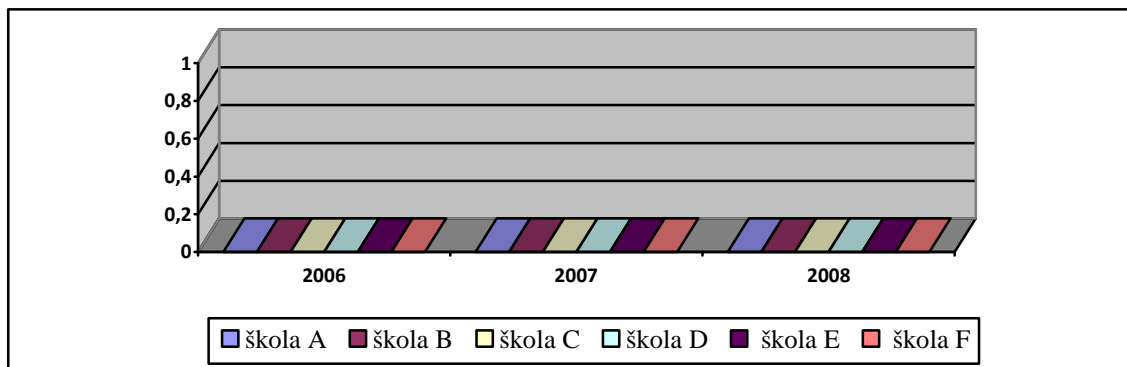

Zdroj: vlastní výzkum

Výsledky grafu jsou více jak vypovídající k otázce č. 3. Z rozhovorů ředitelů škol A, B, D a F ale vyplynulo, že zjištěný podíl agrese ze strany dívek je prokazatelně menší než ze strany chlapců. Důvodem je ale i skutečnost, že fyzická agrese ze strany dívek není tak vysoká jako agrese psychická. Možnost zjištění tohoto způsobu šikanování je ale velice obtížné.

Vyhodnocením (porovnáním) otázek 2 a 3 je možno konstatovat, že podíl agresorů šikany z řad chlapců je evidentně vyšší než z řad dívek. Daný výsledek je možné považovat za odpověď na druhou výzkumnou otázku.

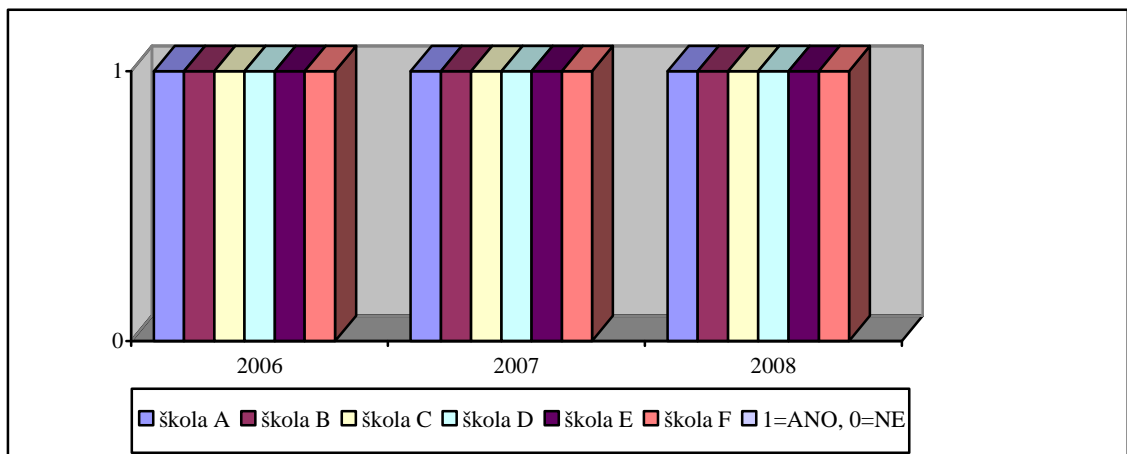
Graf č. 4: Společný podíl chlapců a dívek na šikaně.

Zdroj: vlastní výzkum

Na žádné škole nebyla zaznamenána společná agrese chlapců a dívek.

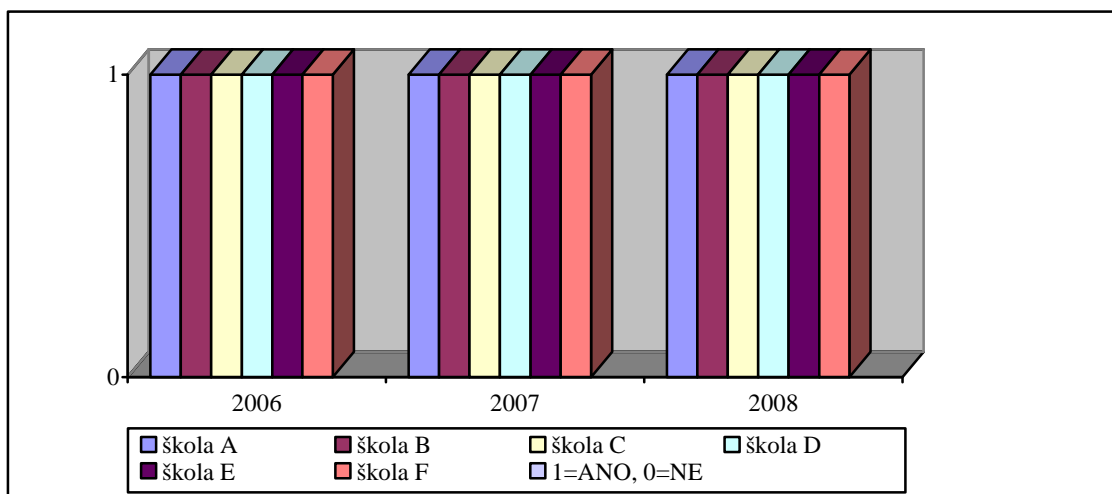
Graf č. 5: Stanovisko k otázce, zda jsou současné trestně - právní normy dostačující k řešení dětské šikany?

Zdroj: vlastní výzkum

Všichni zástupci škol se shodli na tom, že jsou současné trestně právní normy k řešení dětské šikany nedostačující, zejména z toho důvodu, že neřeší šikanu jako takovou, ale pouze dílčí skutky tohoto sociálně patologického jednání.

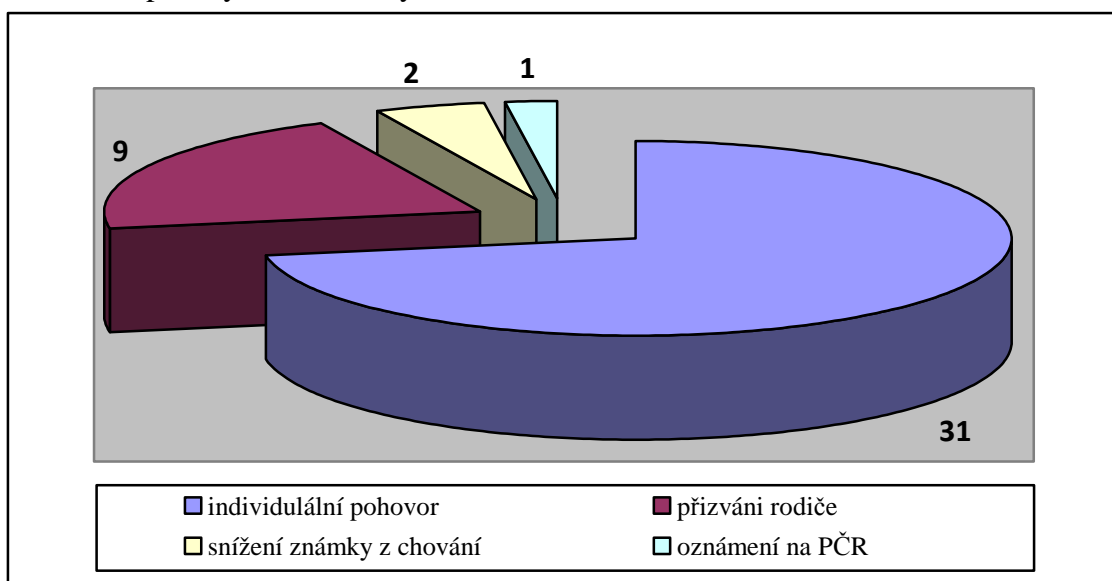
Graf č. 6: Stanovisko k otázce, zda jsou současné kompetence školských subjektů dostačující k řešení dětské šikany

Zdroj: vlastní výzkum

Rovněž i v tomto případě se zástupci všech škol shodli na tom, že pro zlepšení situace by bylo zapotřebí provést adekvátní změny, které by jim svěřily větší kompetence, stejně tak i učitelům a vychovatelům (pedagogický pracovník = veřejný činitel). Dále přísněji posuzovat výchovnou roli a zodpovědnost rodičů s tím, že škola má mít především funkci vzdělávací.

Graf č. 7: Způsoby řešení šikany

Zdroj: vlastní výzkum

Pro doplnění je nutno uvést, že případy, které byly řešeny formou pohovoru s agresorem, byly zaznamenány v samém počátku, tudíž nebylo nutné přijmout ze strany vedení školy další opatření.

Případům, kdy byli k pohovoru přizváni rodiče, předcházeli i pohovory s agresorem a kolektivem.

Pouze ve dvou případech došlo ke snížení známky z chování a v jednom případě k naplnění oznamovací povinnosti na Policii ČR.

4.2 Vyhodnocení metody dotazování na Orgánu sociálně právní ochrany dětí

Pro zjištění relevantních informací, byly pro připraveny otázky, které byly cíleně kladeny v rámci rozhovoru s pověřeným pracovníkem OSPOD Třebíč (viz. příloha č. 6).

Z důvodu trestně-právní abstinence skutkové podstaty protiprávního jednání zvaného *šikana*, však nebyly z dané oblasti poskytnuty požadované informace.

Pozitivně však lze hodnotit realizaci celoplošného projektu Ministerstva vnitra, který v současné době zahájil zkušební provoz. V daném případě se jedná o Systém včasné intervence, který pod záštitou OSPOD bude společně s dalšími subjekty mít prostor k řešení i tohoto sociálně-patologického jevu.

4.3 Vyhodnocení metody dotazování na Probační a mediační službě

4.3.1 Vyhodnocení dat Probační a mediační služby České republiky

Práce s mladistvými a dětmi tvoří specifickou oblast činnosti Probační a mediační služby. Na jednotlivých střediscích PMS působí specialisté na práci s mládeží, kteří se věnují této stále rozsáhlejší agendě. Pracovníci PMS zajišťují dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže jak výkon mnoha výchovných a trestních opatření, zejména dohledu probačního úředníka a společensky prospěšné činností, tak i usilují o co nejrychlejší vstup do případů. Už v rámci přípravného řízení nabízí spolupráci mladistvým pachatelům, jejich rodinám a poškozeným, která spočívá zejména v mimosoudním řešení situace (mediaci), nabídce vhodných programů pro mladistvého a jiných výchovných opatření, která lze se souhlasem mladistvého uložit už v rámci přípravného řízení. Výsledek této činnosti je poté zohledněn i v dalším průběhu řízení. Urovnání konfliktu, rychlá intervence, náhrada škody poškozenému, opatření, které je zvoleno účelně a odpovídá situaci mladistvého – to jsou cíle činnosti PMS v této oblasti. Pro potřeby této diplomové práce však opět zůstává problémem vyselektování jednání zvaného jako šikany ze skutkových podstat trestných činů, jak jsou uvedeny v trestním zákoně.

Ze shromážděných statistických údajů vyplývá, že za rok 2008 střediska PMS v České republice evidovala celkem 25 465 nových případů. Ve srovnání s celkovým počtem nově evidovaných případů v roce 2007 (27 648 případů) počet nově evidovaných případů v roce 2008 představuje oproti roku 2007 pokles a to o 7,9% (tj. o 2 183 případů).

Z dílčích údajů (tabulka č. 1) za rok 2008 vyplývá, že z celkového počtu nově evidovaných případů bylo 4 111 případů (tj. 14,9%) evidováno v souvislosti s trestnou činností dětí ml. 15 let a mladistvých.

Tabulka č. 1: Celkový počet evidovaných případů – souhrn za ČR.

Případy v ČR	2004	%	2005	%	2006	%	2007	%	2008	%
Evidováno celkem	28403	100	26338	100	24885	100	27648	100	25465	100
TČ mládeže	3969	14,0	3780	14,4	3817	15,3	4553	16,5	4111	14,9

Zdroj: PMS ČR

Vyhodnocením získaných údajů je možno konstatovat, že od roku 2004 až do roku 2007 docházelo systematicky ke stálému zvyšování podílu nápadu trestných činů. Ve srovnání s údaji za rok 2007 je pak ale nutno říci, že podíl případů evidovaných za rok 2008 v souvislosti s trestnou činností mládeže se ve srovnání s údaji za loňský rok mírně snížil (z 16,5% na 14,9%). Pouze odhadem by však mohlo být konstatování, jak se vyvíjela situace v oblasti šikany.

Tabulka č. 2: Podíl případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů.

Rok	celkem evidováno	přípravné řízení a řízení před soudem	vykonávací řízení	přípr. ř. v %	vyk.ř. v %	Celkem v %
2004	28403	7536	20867	26,5	73,5	100,0
2005	26338	5847	20491	22,2	77,8	100,0
2006	24885	5169	19716	20,8	79,2	100,0
2007	27648	5802	21846	21,0	79,0	100,0
2008	25465	2092	20373	20,0	80,0	100,0

Zdroj: PMS ČR

Celkem bylo PMS ČR v roce 2008 nově evidováno 4 111 případů dětí ml. 15 let a mladistvých klientů z toho celkem 2 034 (tj. 49,5%) případů bylo evidováno v rámci přípravného řízení a řízení před soudem.

Tabulka č. 3: Počet evidovaných případů mládeže v rámci přípravného řízení a % podíl na celkovém počtu evidovaných případů.

Přípravné řízení a řízení před soudem	Počet nových případů	% z počtu nových případů
2005	1830	48,4
2006	1837	48,1
2007	2285	50,2
2008	2034	49,5

Zdroj: PMS ČR

Z celkového počtu 2 034 nově evidovaných případů dětí ml. - 15 let a mladistvých klientů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem bylo nejvíce, tj. 1 674 (78,9%) případů evidováno v souvislosti s přípravou tzv. zprostředkování řešení konfliktu.

Poznámka: Vzhledem k tomu, že u klientů věkové kategorie 0-18 let je možné současně uložit 2 a více opatření, je součet činností, podnětů i úkonů vyšší než celkový počet evidovaných spisů.

V rámci celkové případové agendy středisek PMS v roce 2008 tvořily případy mládeže evidované PMS v rámci vykonávacího o něco málo víc než polovinu. Celkem bylo PMS ČR v roce 2008 nově evidováno 4 111 případů dětí ml. 15 let a mladistvých klientů z toho celkem 2 077 (tj. 50,5%) případů bylo evidováno v rámci vykonávacího řízení (tabulka č. 4).

Tabulka č. 4: Počet evidovaných případů v rámci vykonávacího řízení a % podíl na celkovém počtu evidovaných případů.

Vykonávací řízení	Počet nových případů	% z počtu nových případů
2005	1950	51,6
2006	1980	51,9
2007	2268	49,8
2008	2077	50,5

Zdroj: PMS ČR

Počet nově evidovaných případů v rámci vykonávacího řízení má s výjimkou roku 2007 stoupající tendenci.

4.3.2 Vyhodnocení dat Probační a mediační služby Třebíč

Cíleným pohovorem bylo zjištěno, že současná situace na okrese Třebíč, stejně jako na dalších okresech, je velice složitá. Mezi hlavní důvody, které charakterizují současný stav věci, bezesporu patří personální obsazení PMS. Tím je myšlen počet pracovníků, kteří se mohou věnovat jak probační, tak i mediační činnosti. Od 1. ledna 2004 je v platnosti zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, který tuto činnost bezezbytku upravuje v souvislosti s danou věkovou kategorií (dětmi do 18 let). Tento fakt se v podstatě ale nijak neprojevil např. v přiměřeném navýšení počtu specialistů PMS, stejně tak v možnosti realizace širokého spektra probačních programů.

V ČR byl nejdříve uveden v platnost shora uvedený zákon o dětském soudnictví a následovně se začala dotvářet oblast realizace tohoto zákona (probační programy pro mládež). Ve vyspělých státech světa, jako je např. Kanada, byl daným mechanismus realizován v obráceném pořadí, tzn., že první fáze, která bude zabezpečovat funkčnost zákona, je existence odpovídajících probačních programů.

Z pohledu definovatelnosti šikany, jako protiprávního jednání, je i v tomto případě situace velice podobná, ne-li totožná, jako u ostatních subjektů. Z uvedených

důvodů tabulka č. 5 charakterizuje pouze komplexně počty pachatelů, resp. počty evidovaných spisů všech protiprávních jednání, kterých se dopustily děti na okrese Třebíč.

Tabulka č. 5: Počet evidovaných případů PMS Třebíč

Agenda mladistvých+nezletilých PMS Třebíč	2005	2006	2007	2008
Počet PM spisů celkem	25	23	36	44
Počet zahájených úkonů trest. řízení	70	106	118	85
Počet PM spisů 15-18 let	26	18	25	33
Počet PM spisů 0-14 let	15	5	11	11

Zdroj: PMS Třebíč

I v tomto případě je možno charakterizovat vývoj sledovaných ukazatelů, jako vývoj se stoupající tendencí.

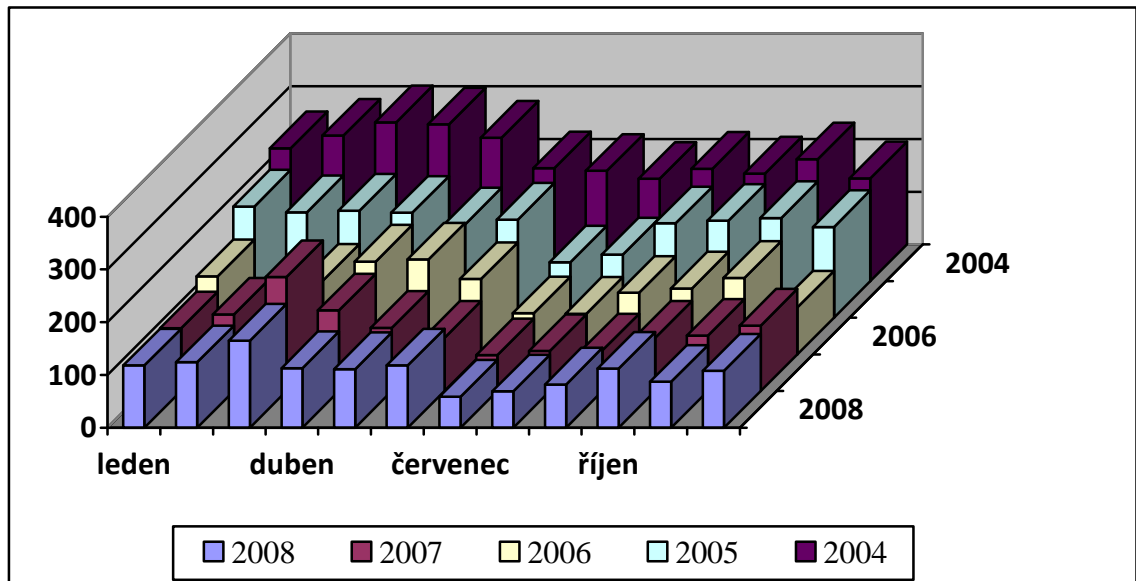
4.4 Vyhodnocení dat Sdružení Linky bezpečí

SLB provozuje bezplatný nepřetržitý telefonický provoz krizové pomoci pro děti a mládež z celé republiky. Vedoucím pracovníkem jsem však byl upozorněn na skutečnost, která se týká velkého množství telefonátu, majících charakter požadavků o pomoc i při šikaně, s tím, že zdaleka ne všechny zaznamenané hovory mají vypovídající hodnotu a jsou skutečnou žádostí o pomoc. Na vysvětlenou ještě dodal, že na straně jedné je určité procento dětí, které nabídku pomoci zneužívá a na straně druhé nedisponují zpětnou vazbou, tedy jak případ dopadl, zda se skutečně jednalo o šikanu a zda byl pachatel „potrestán“. Další informace byly získány na schůzce, která se uskutečnila koncem měsíce února 2009.

Vzhledem k tomu, že SLB v rámci své činnosti sleduje velké množství ukazatelů, pro potřeby této práce byly vybrány následující:

- Graf č. 8: Vývoj hovorů za období let 2004-2008
- Graf č. 9: Doba trvání šikany (telefonáty přijaté v roce 2008)

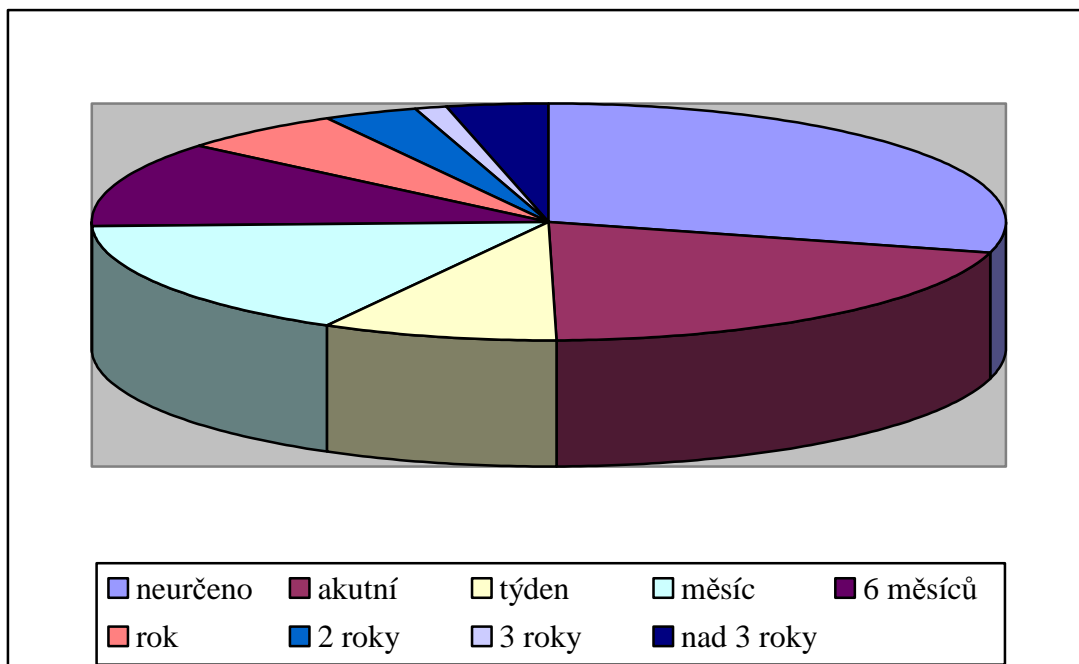
Graf č. 8: Vývoj hovorů k tématu šikana (2004-2008)

Zdroj: SLB

Vyhodnocením tohoto ukazatele je možno konstatovat, že s přibývajícím roky dochází k postupnému poklesu množství telefonátů na téma šikana a dále, že naopak nejvíce telefonátů přijalo SLB v jarních a podzimních měsících všech sledovaných let.

Graf č. 9: Doba trvání šikany

Zdroj: SLB

4.5 Vyhodnocení dat Asociace pedagogů základního školství

Pro svůj výzkum jsem rovněž využil výsledků dotazníkového šetření, které provedla Asociace pedagogů základního školství se zaměřením na výskyt sociálně-patologických jevů na základních školách v ČR. Z uvedeného výzkumu jsem vyseletoval pouze výsledky týkající se šikany dětí do patnácti let.

Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi rozsáhlý projekt (vyhodnoceno 1015 dotazníků), pro tuto práci byly vybrány pouze výsledky týkající se šikany.

A: Cílová skupina - 1. stupeň (1. - 5. ročník)

Tabulka č. 5: Chování ke spolužákům

	Celkem	Obce nad 5000 obyv.	Obce do 5000 obyv.	Z toho Málotřídky (127 resp.)
Agresivita	730	459	271	65
Šikana	212	137	75	17
Vulgárnost	716	435	281	68
Násilí	253	146	107	24
Kouření	144	93	51	5
Alkohol	38	24	14	3
Nerespektování pravidel chování	716	430	286	63

Zdroj: APZŠ

I když v tomto souboru sledovaných ukazatelů zaujímá šikana samostatné místo, v porovnání s ostatními můžeme konstatovat, že i další ukazatele mohou být v určitém slova smyslu součástí samotné šikany. V daném případě bude platit „přímá úměra“, tzn., že čím větší obec, tím více dětí se sociálně-patologickými problémy.

B: cílová skupina - 2. stupeň (6. - 9. ročník)

Tabulka č. 6: Chování ke spolužákům

	Celkem	Obce nad 5 000 obyvatel	Obce do 5000 obyvatel	Z toho málotřídky
Agresivita	701	474	227	
Šikana	408	268	140	
Vulgárnost	721	483	238	
Násilí	249	159	90	
Nerespektování pravidel chování	674	458	218	
Kouření	600	404	196	
Alkohol	244	152	92	
Návykové látky/drogy	162	112	50	
Sexuální obtěžování	64	40	24	
Rasismus, xenofobie	97	67	30	

Zdroj: APZŠ

Obdobná situace jako v předchozím případě.

Tabulka č. 7: Má škola dostatek možností tyto jevy ovlivnit?

	Celkově	Obec nad 5000 obyvatel	Obec do 5000 obyvatel	Z toho málotřídky
Ano	40	20	20	10
Částečně	696	421	275	71
Ne	210	131	79	15
neodpovědělo	69	1	106	31

Zdroj: APZŠ

Daný výsledek je charakterizován dostatečně velkým zkoumaným vzorkem, kdy odpovědi typu „částečně“ a „NE“ mají absolutní převahu, což vypovídá o stavu věci.

Tabulka č. 8: Domníváte se, že stávající právní předpisy poskytují škole dostatečnou oporu při řešení problémů v chování mládeže?

	Celkově	Obec nad 5000 obyvatel	Obec do 5000 obyvatel	Z toho málotřídky
Ano	47	28	19	12
Ne	860	509	351	85
neodpovědělo	108	36	110	30

Zdroj: APZŠ

Výsledek shora uvedených odpovědí má obdobnou hodnotu jako v předcházejícím případě.

Tabulka č. 9: Domníváte se, že právní vědomí rodičů za chování jejich dětí je dostatečné?

	Celkově	Obec nad 5000 obyvatel	Obec do 5000 obyvatel	Z toho málotřídky
Ano	18	10	8	3
Ne	886	524	362	94
neodpovědělo	111	38	110	30

Zdroj: APZŠ

I v tomto případě vyhodnocení odpovědí zcela jasně napovídá, kde hledat nedostatky, případně, kterým směrem nastavit potencionální prevenci.

4.6 Vyhodnocení dat Policie České republiky

Dalším zdrojem informací, které jsem pro svůj výzkum využil, byly statistické údaje Policie ČR se zaměřením na vývoj spáchaných trestných činů dětmi jednak v ČR a dále na okrese Třebíč za posledních pět let s tím, že jsem požádal o tzv. statistické nestandarty, které dané výsledky blíže specifikují se zaměřením na pohlaví pachatelů (chlapci, dívky).

O dané výstupy jsem zažádal specializované pracoviště Policejního prezidia ČR počátkem roku 2009.

Pro specifikaci daného sociálně patologického jevu byly vybrány pouze některé skutkové podstaty trestných činů, jak jsou uvedeny ve shora popisovaném bloku této práce.

§ 221 Ublížení na zdraví

§ 231 Omezování osobní svobody

§ 234 Loupež

§ 235 Vydírání

§ 241 Znásilnění

§ 242 Pohlavní zneužívání

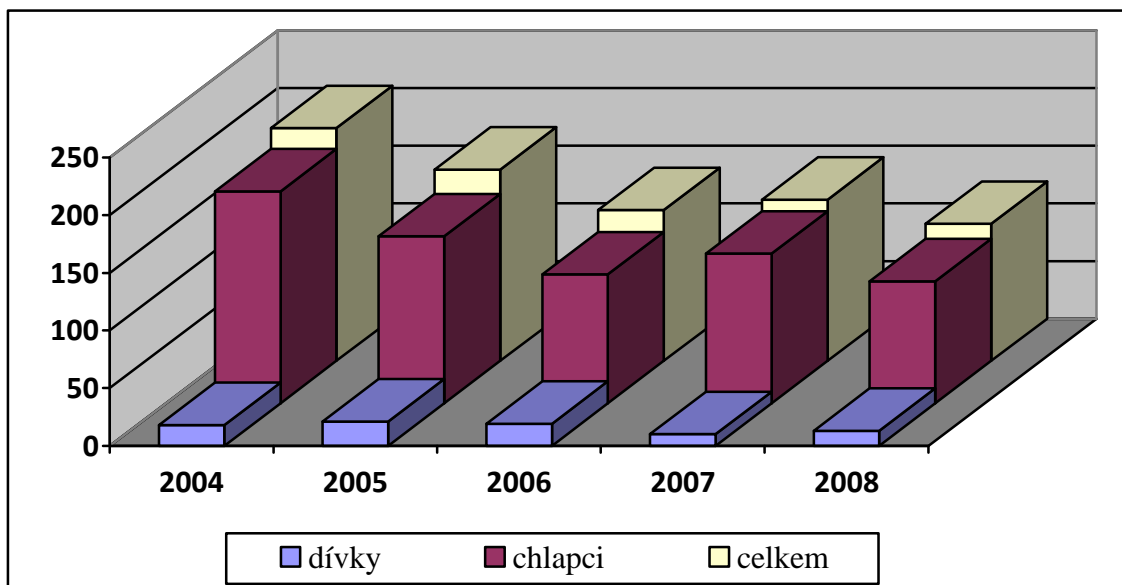
§ 247 Krádež

§ 248 Zpronevěra

§ 257 Poškození cizí věci

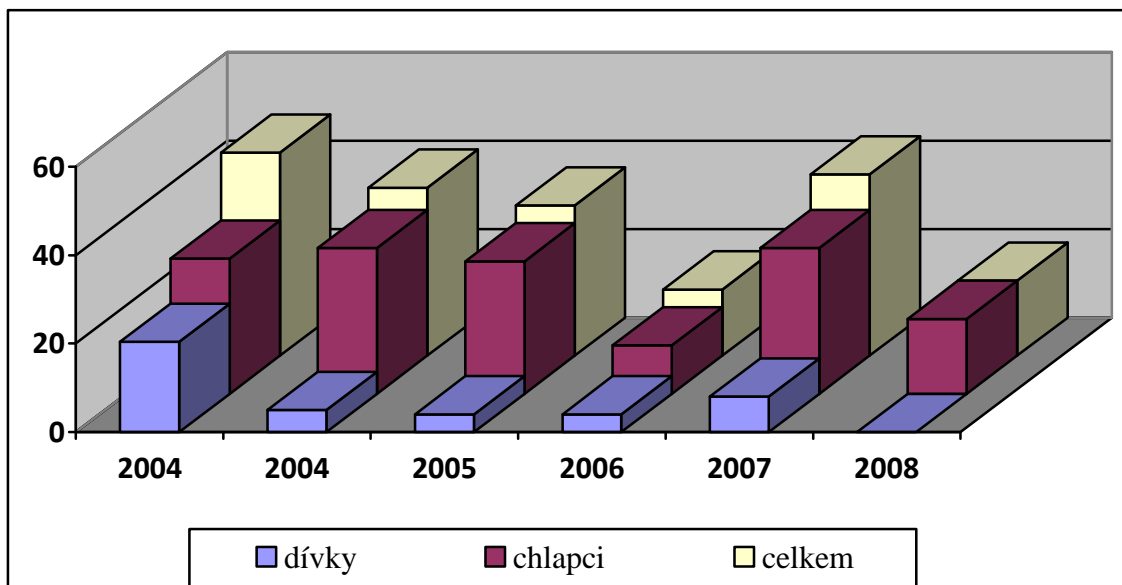
4.6.1 Vyhodnocení dat Policie České republiky okres Třebíč (0-14 let)

Graf č. 10: § 221 Ublížení na zdraví (pachatelé chlapci 0-14 let/ dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

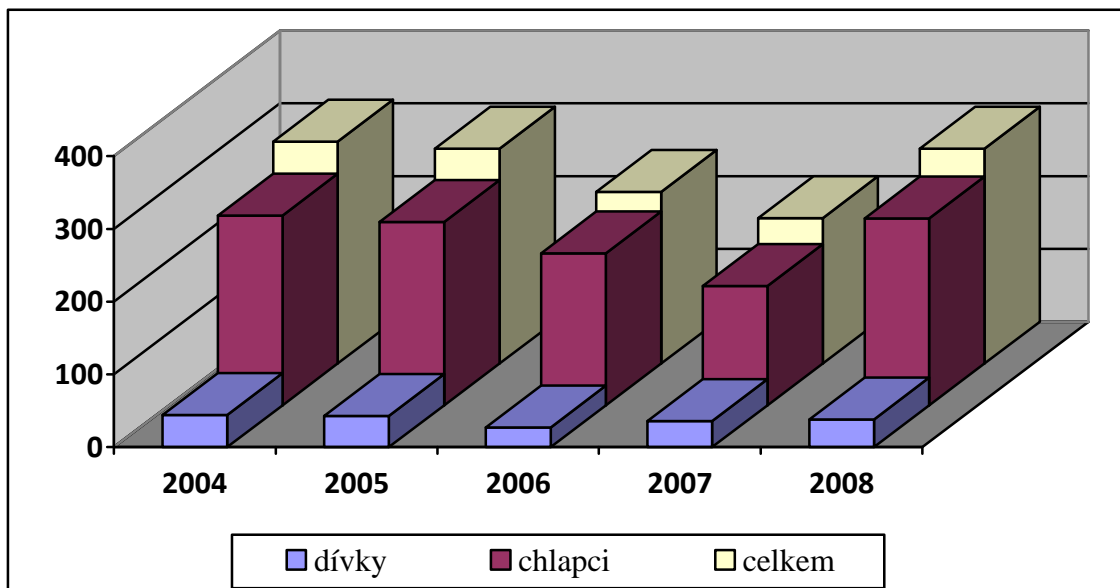
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 11: § 231 Omezování osobní svobody (pachatelé chlapci 0-14 let/ dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

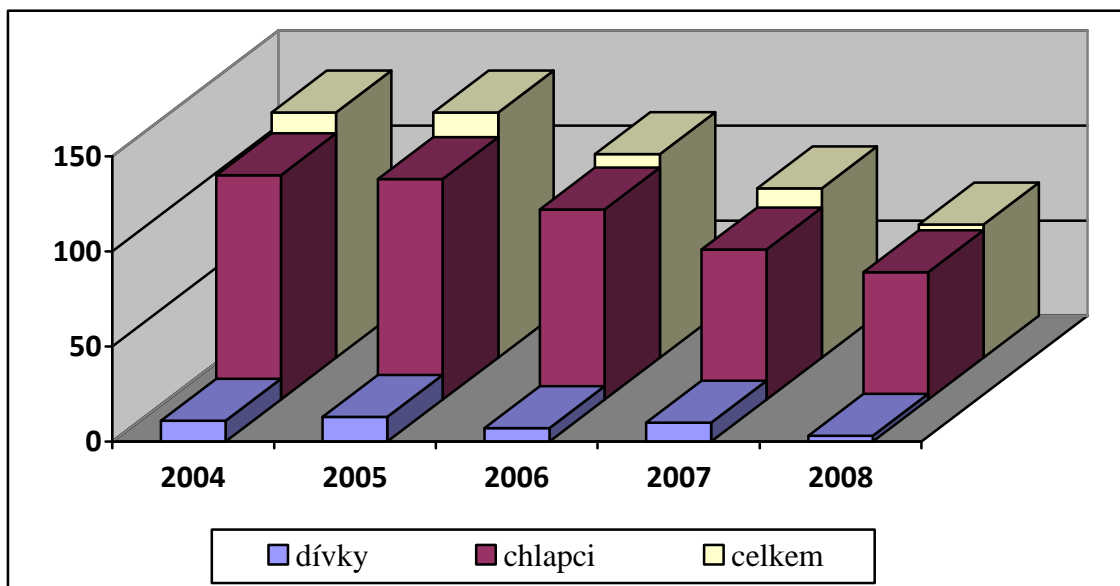
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 12: § 234 Loupež (pachatelé chlapci 0-14 let/dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

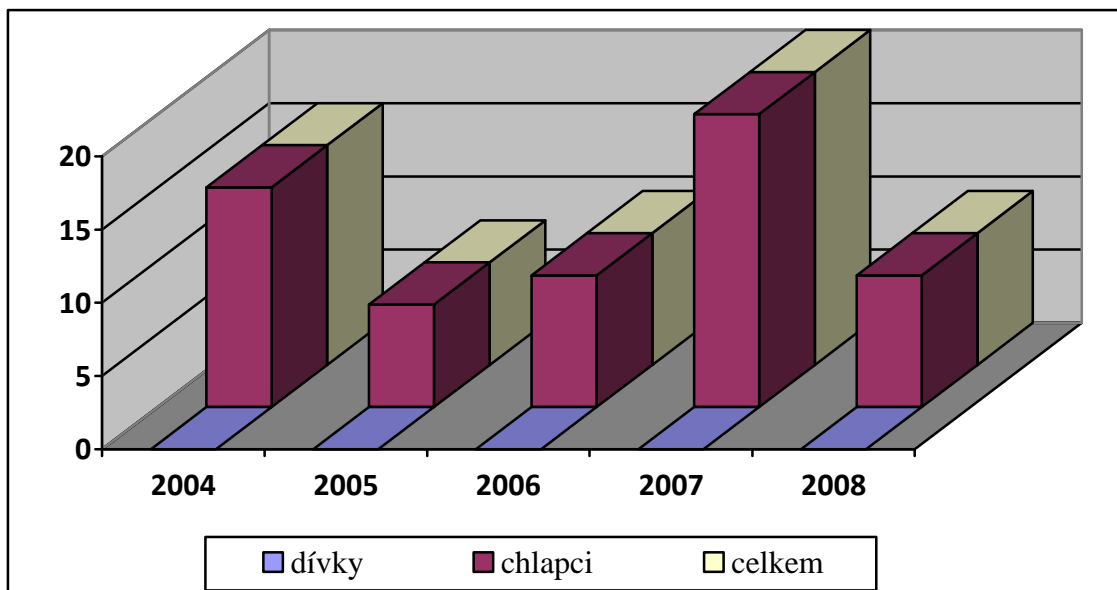
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 13: § 235 Vydírání (pachatelé chlapci 0-14 let/dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

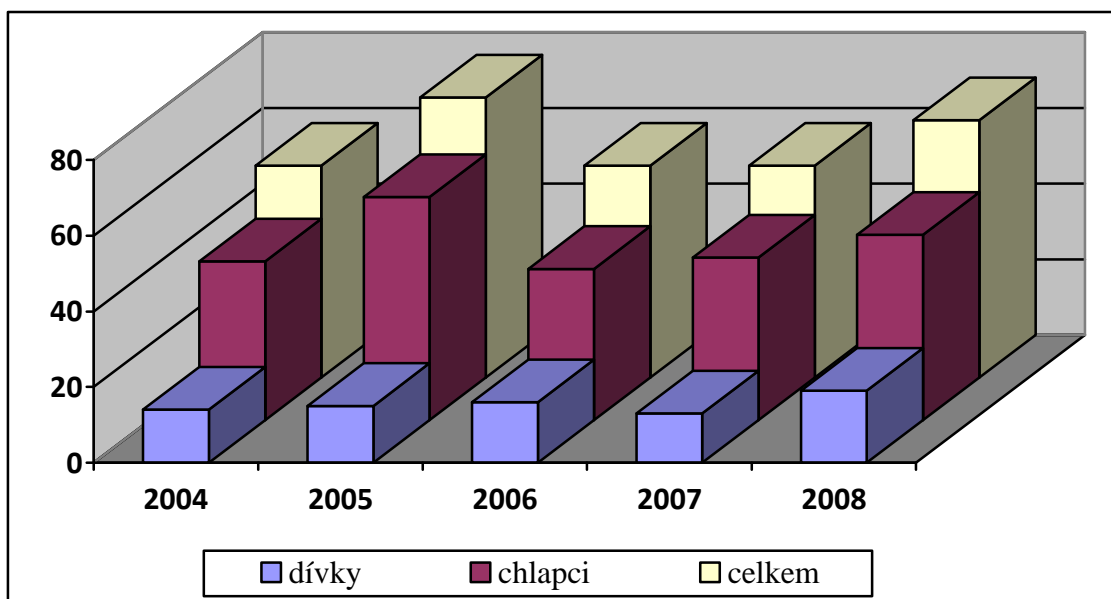
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 14: § 241 Znásilnění (pachatelé chlapci 0-14 let/dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

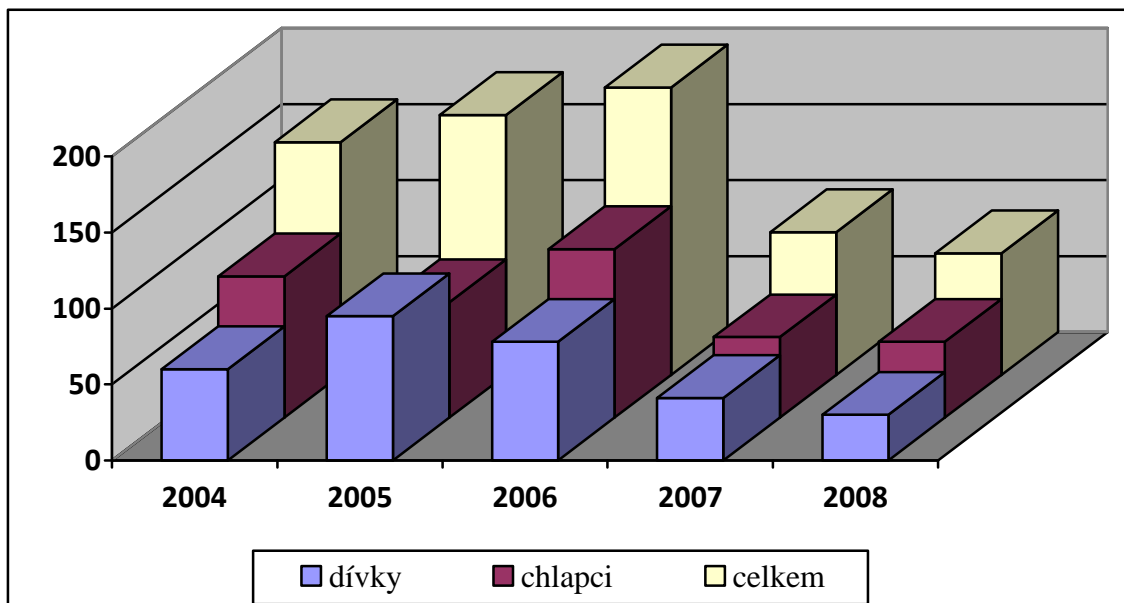
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 15: § 242 Pohlavní zneužívání (pachatelé chlapci 0-14 let/ dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

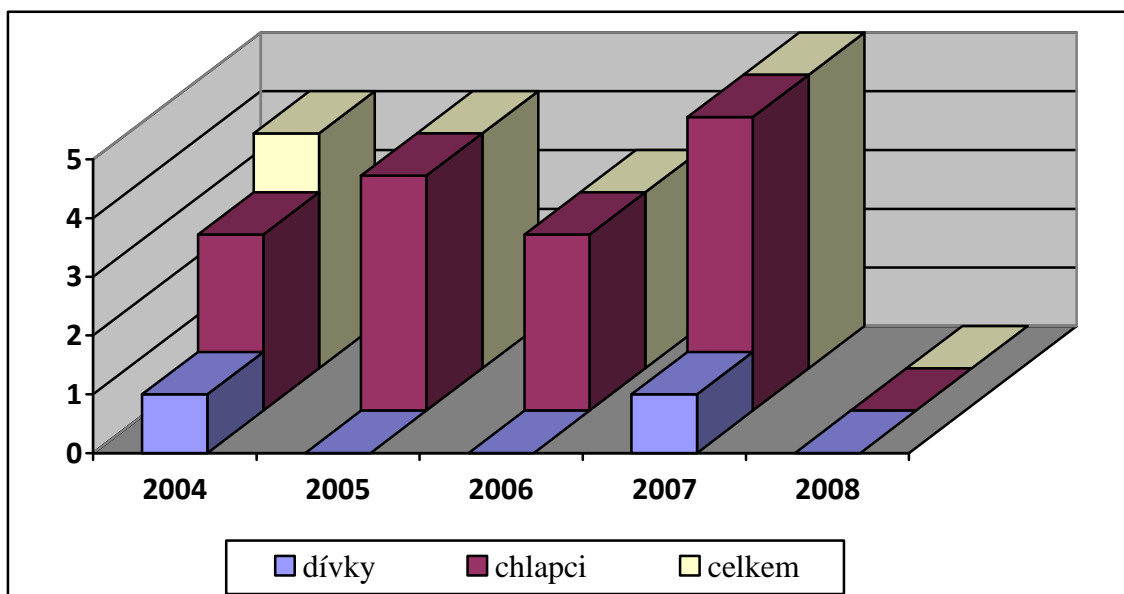
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 16: § 247 Krádež (pachatelé chlapci 0-14 let/ dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

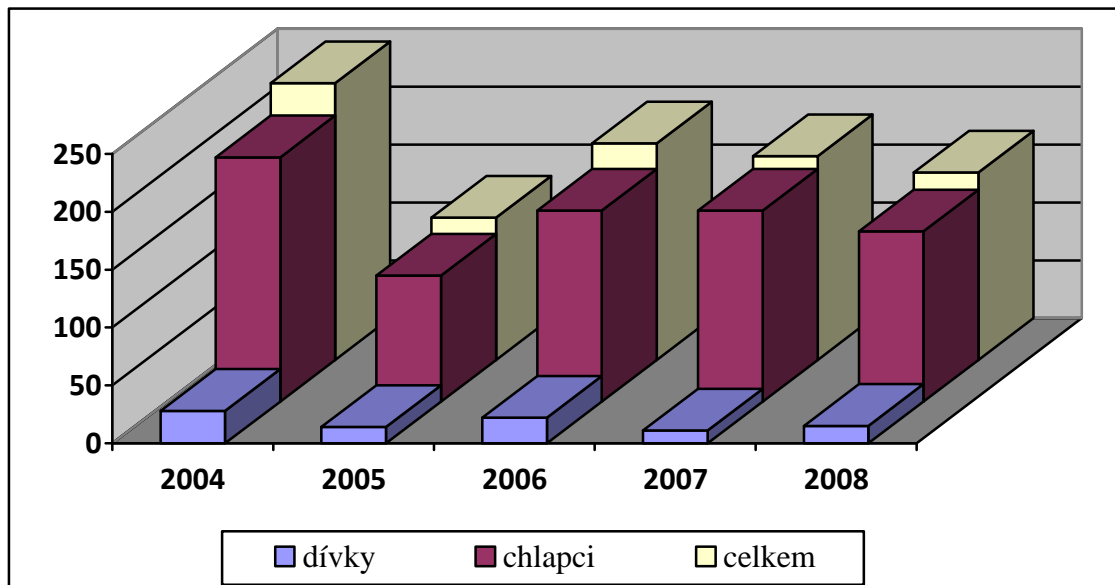
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 17: § 248 Zpronevěra (pachatelé chlapci 0-14 let/ dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

Zdroj: Policie ČR

Graf č. 18: § 257 Poškození cizí věci (pachatelé chlapci 0-14 let/ dívky 0-14 let/celkem 0-14 let)

Zdroj: Policie ČR

4.6.2 *Vyhodnocení dat Policie České republiky okres Třebíč (15-17 let)*

I pro tuto věkovou kategorii byly v rámci specifikace daného sociálně patologického jevu vybrány totožné skutkové podstaty trestných činů, jak tomu bylo pro věkovou kategorii 0-14 let.

§ 221 Ublížení na zdraví

§ 231 Omezování osobní svobody

§ 234 Loupež

§ 235 Vydírání

§ 241 Znásilnění

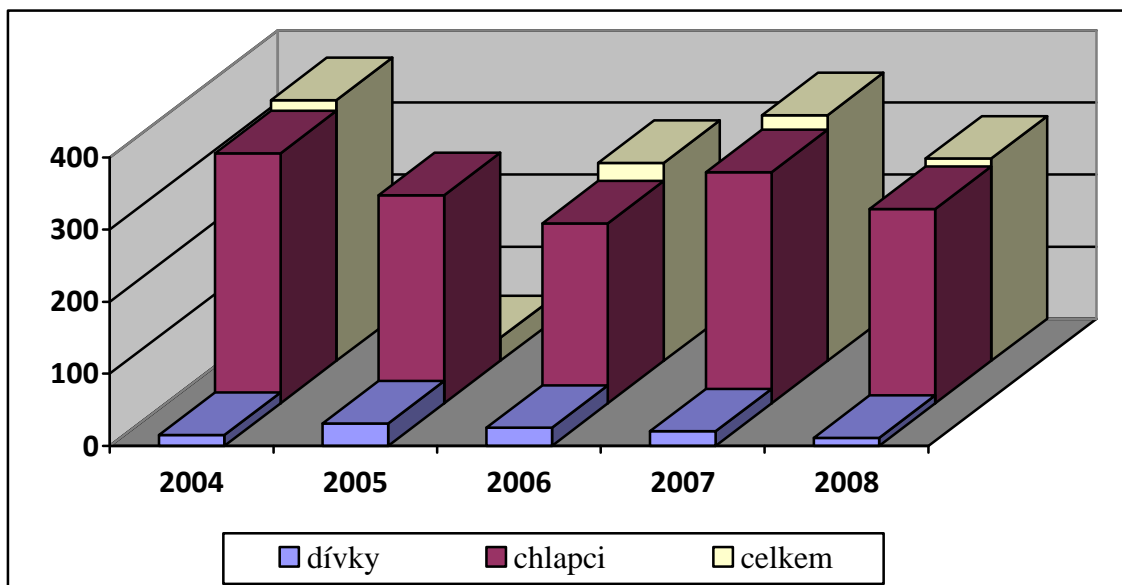
§ 242 Pohlavní zneužívání

§ 247 Krádež

§ 248 Zpronevěra

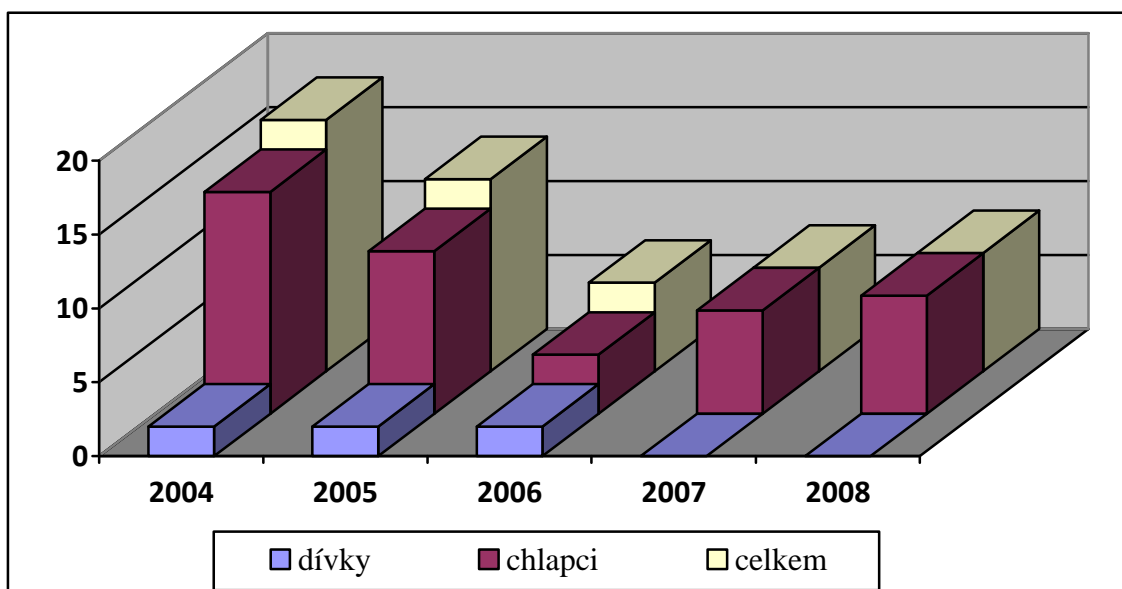
§ 257 Poškození cizí věci

Graf č. 19: § 221 Ublížení na zdraví (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

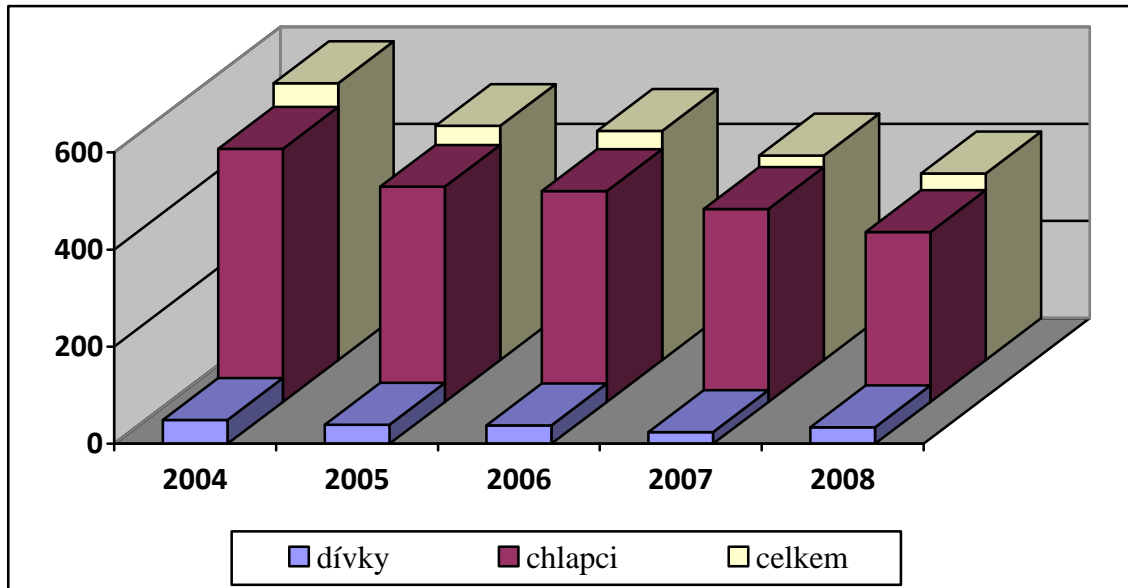
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 20: § 231 Omezování osobní svobody (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

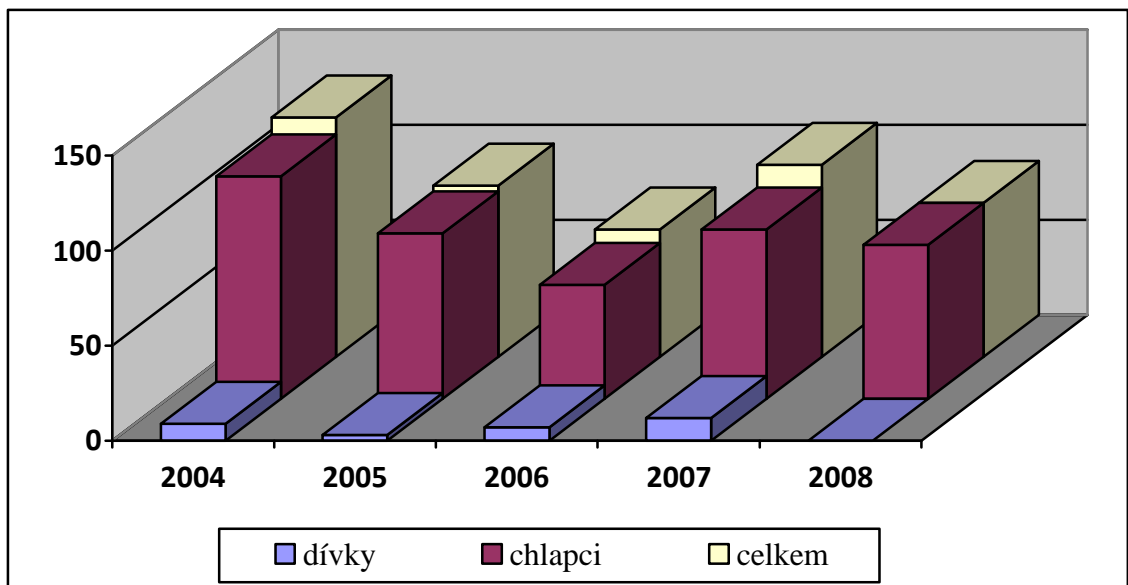
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 21: § 234 Loupež (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

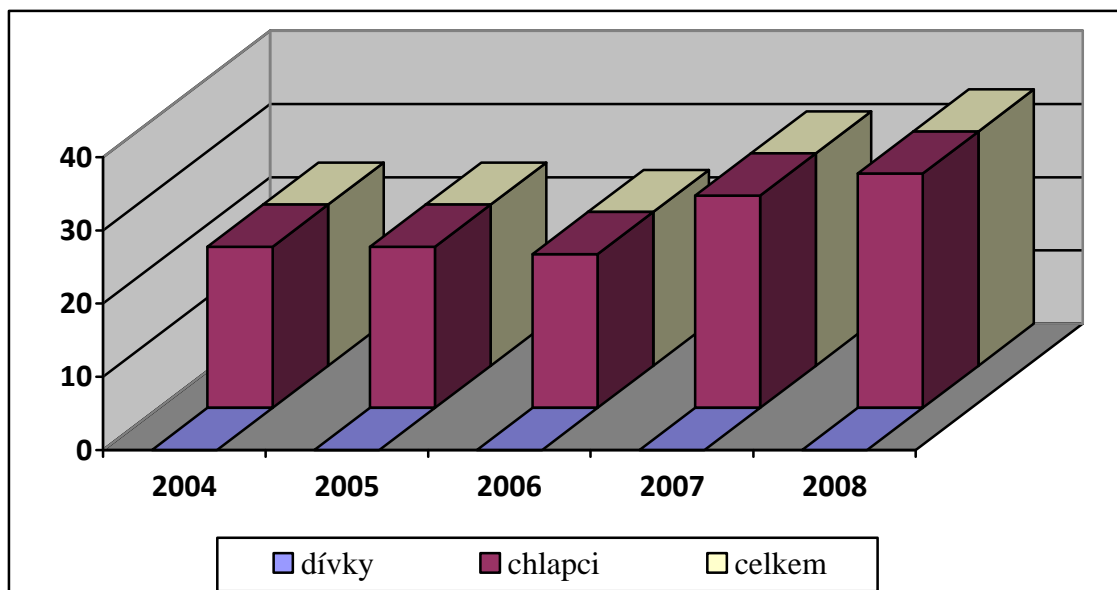
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 22: § 235 Vydírání (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

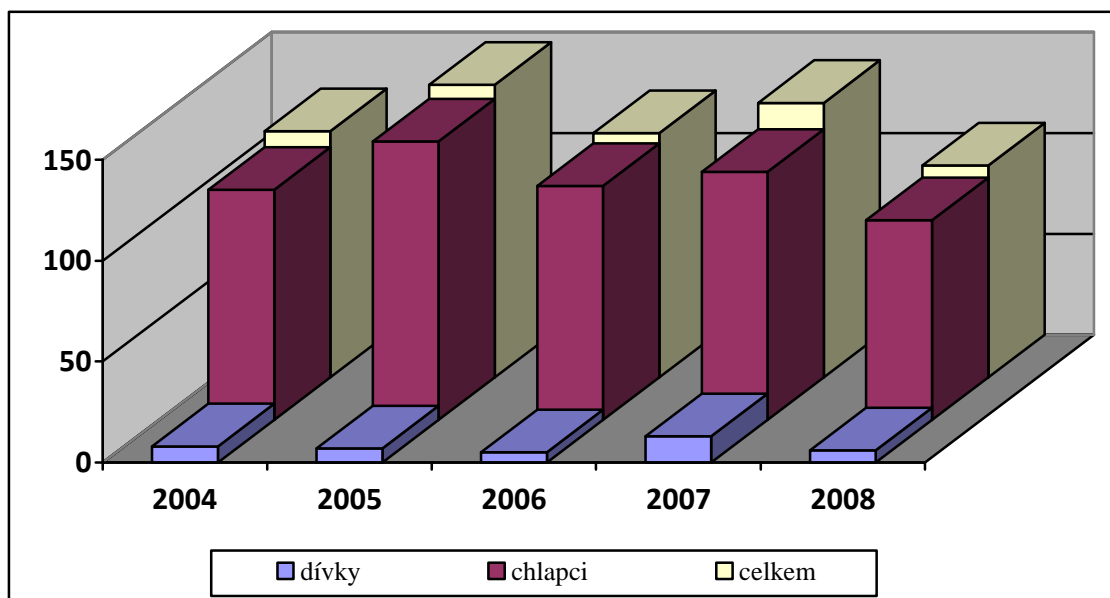
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 23: § 241 Znásilnění (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

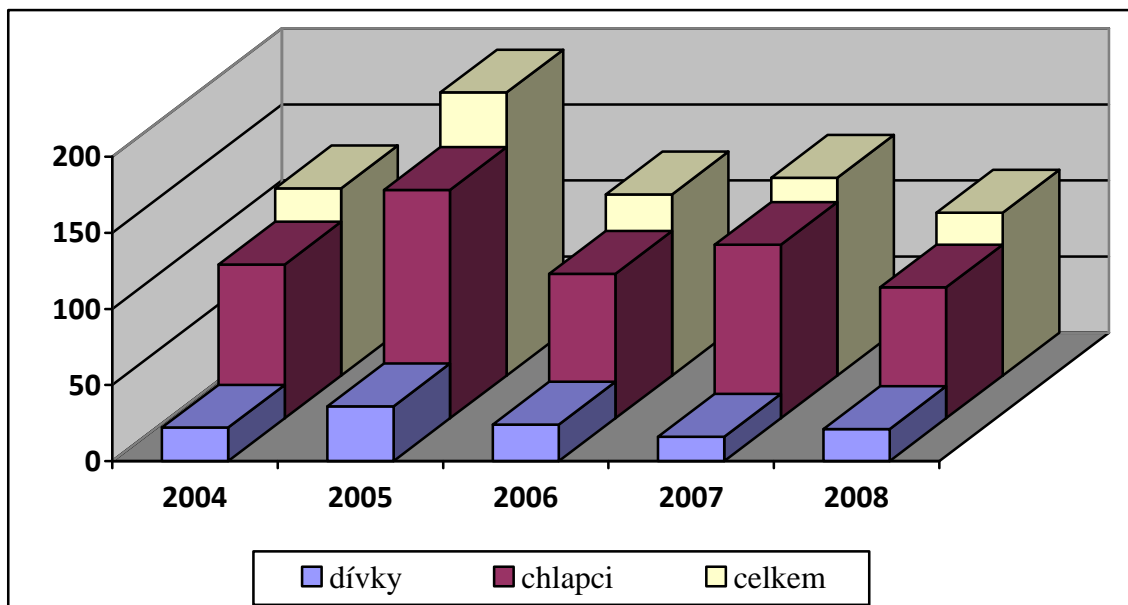
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 24: § 242 Pohlavní zneužívání (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

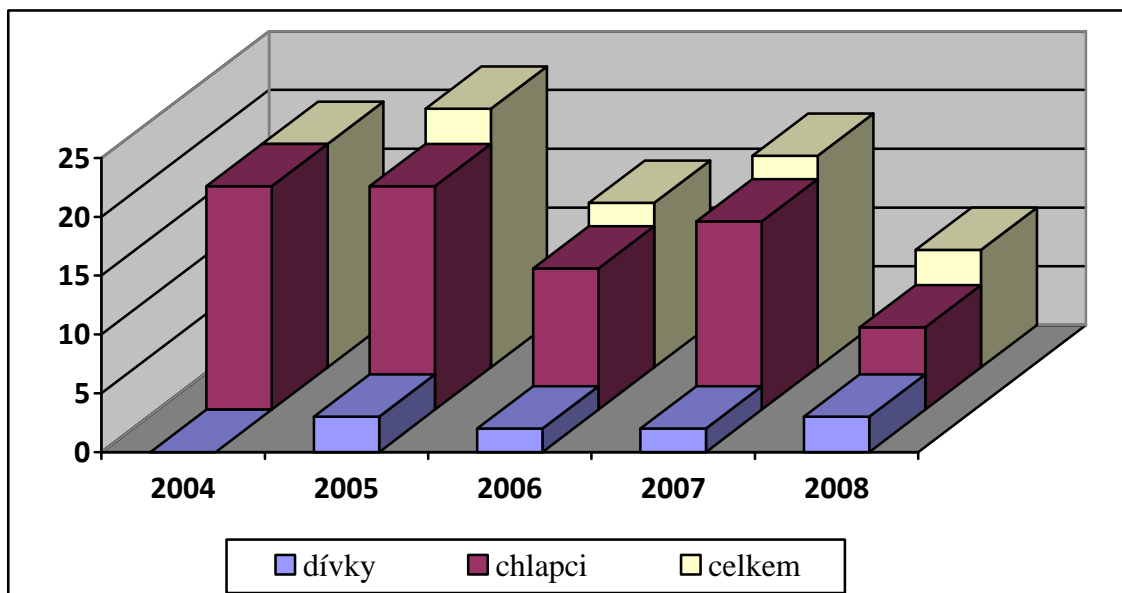
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 25: § 247 Krádež (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

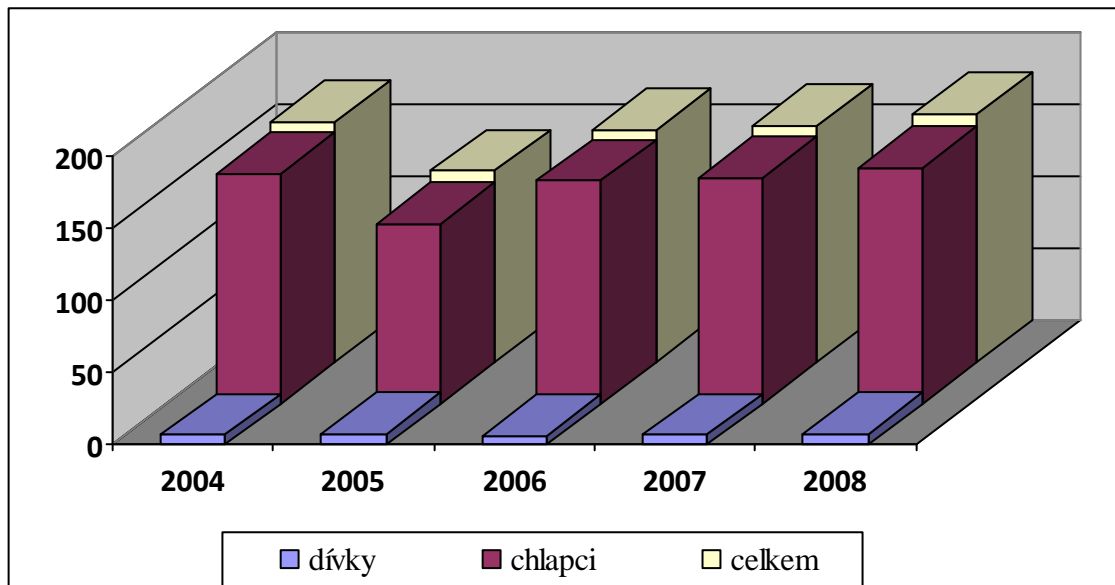
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 26: § 248 Zpronevěra (pachatelé chlapci 15-17 let/ dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

Zdroj: Policie ČR

Graf č. 27: § 257 Poškození cizí věci (pachatelé chlapci 15-17 let/d dívky 15-17 let/celkem 15-17 let)

Zdroj: Policie ČR

Pro upřesnění situace, byly v rámci výzkumu připraveny otázky, které byly při rozhovoru položeny vedoucímu pracovníkovi územního odboru SKPV Třebíč (viz. příloha č. 5).

4.6.3 Vyhodnocení dat Policie České republiky (0-14 let a 15-17 let)

Pro porovnání obou věkových kategorií v rámci celé Policie ČR byly specifikace daného sociálně patologického jevu vybrány totožné skutkové podstaty trestných činů, jak tomu bylo v předcházejících případech.

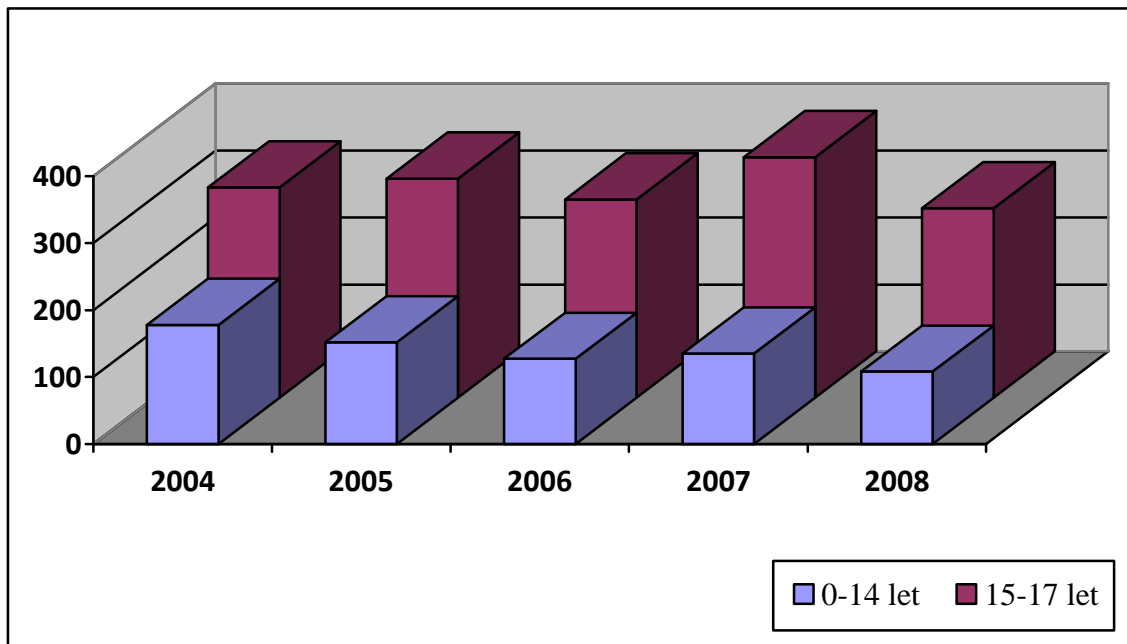
§ 221 Ublížení na zdraví

§ 231 Omezování osobní svobody

§ 234 Loupež

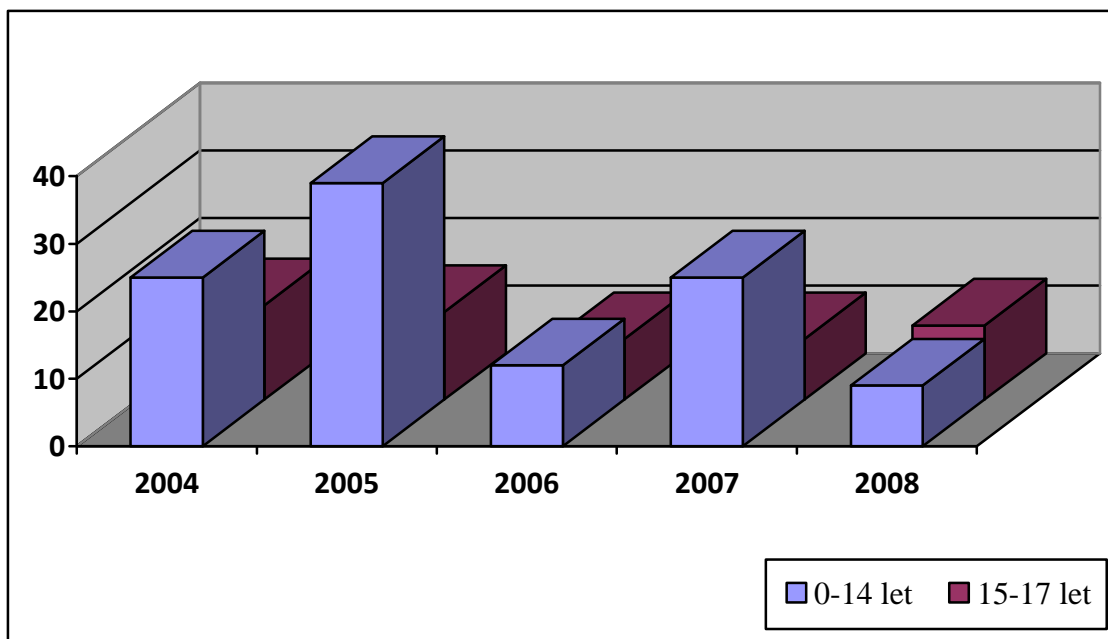
- § 235 Vydírání
- § 241 Znásilnění
- § 242 Pohlavní zneužívání
- § 247 Krádež
- § 248 Zpronevěra
- § 257 Poškození cizí věci

Graf č. 28: § 221 Ublížení na zdraví (0-14 let, 15-17 let)

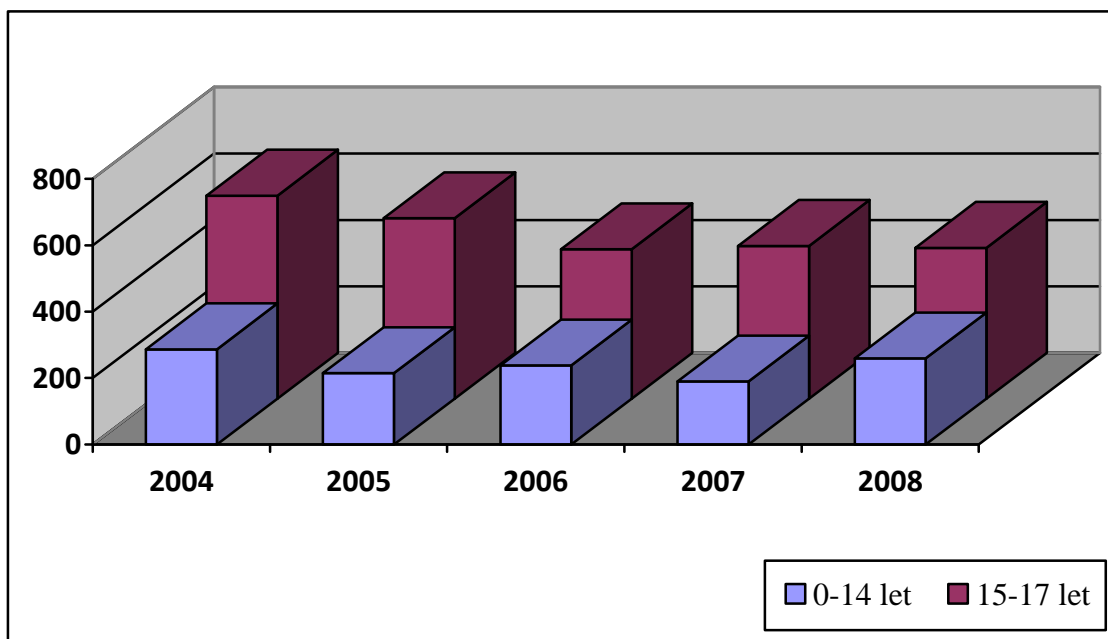
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 29: § 231 Omezování osobní svobody (0-14 let, 15-17 let)

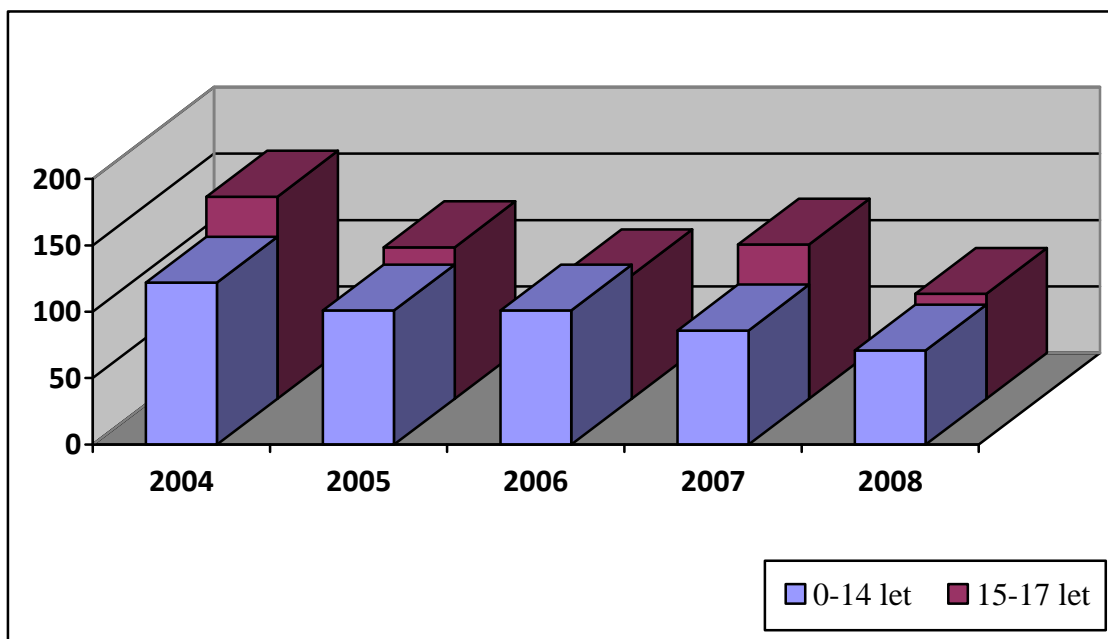
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 30: § 234 Loupež (0-14 let, 15-17 let)

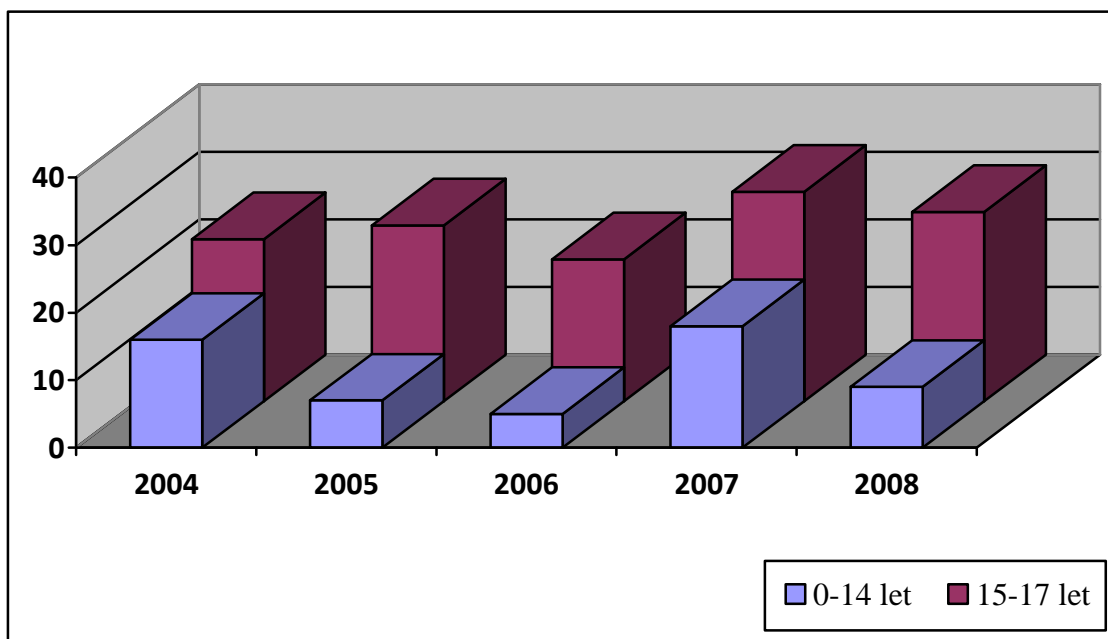
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 31: § 235 Vydírání (0-14 let, 15-17 let)

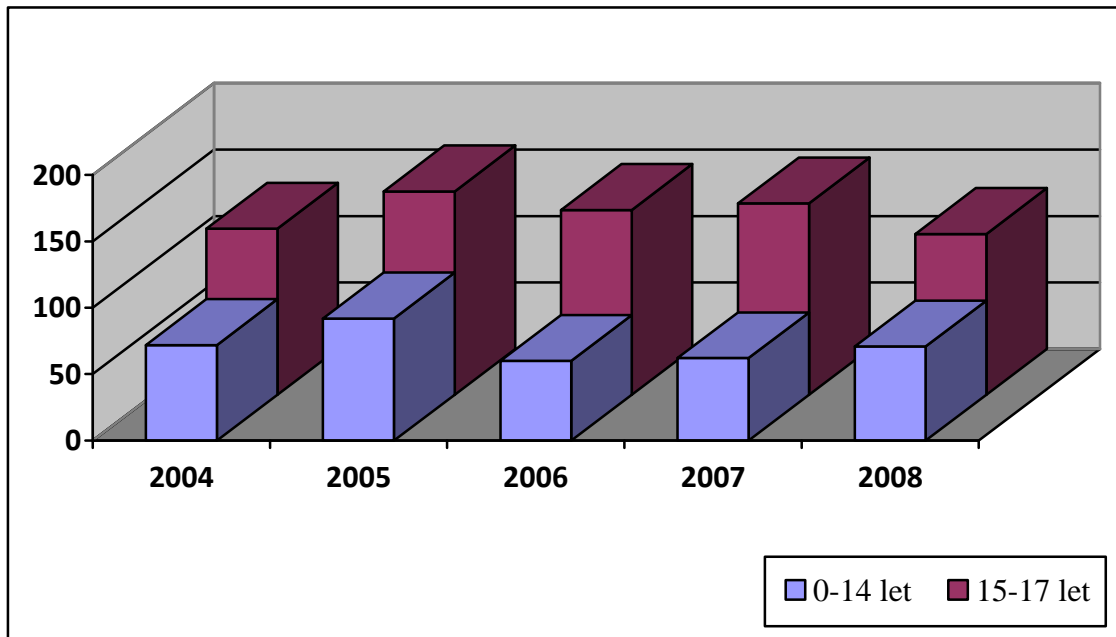
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 32: § 241 Znásilnění (0-14 let, 15-17 let)

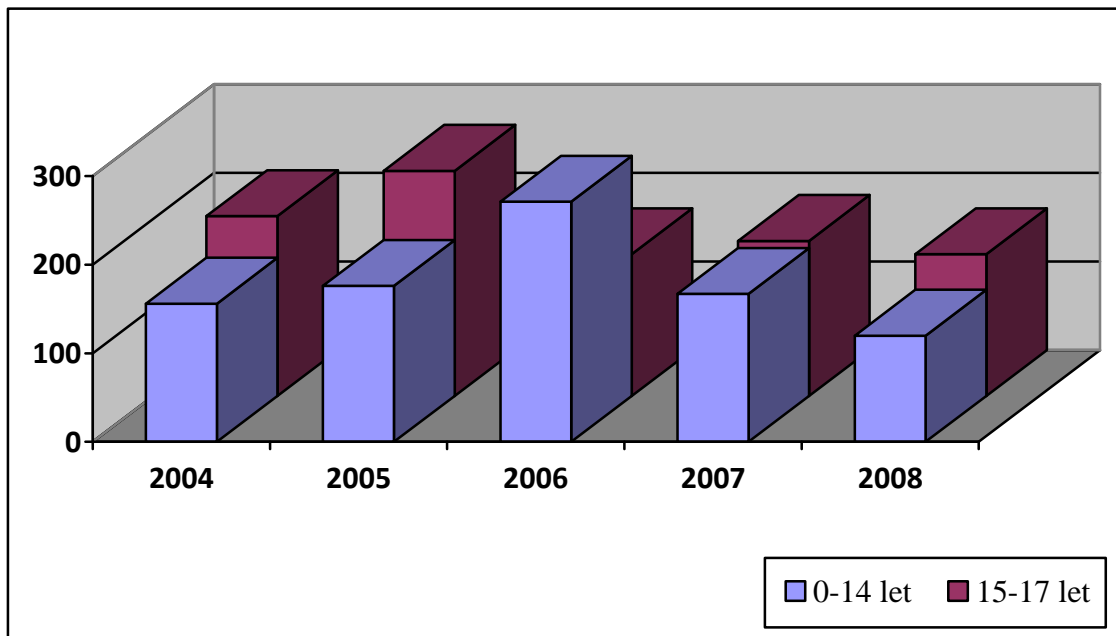
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 33: § 242 Pohlavní zneužívání (0-14 let, 15-17 let)

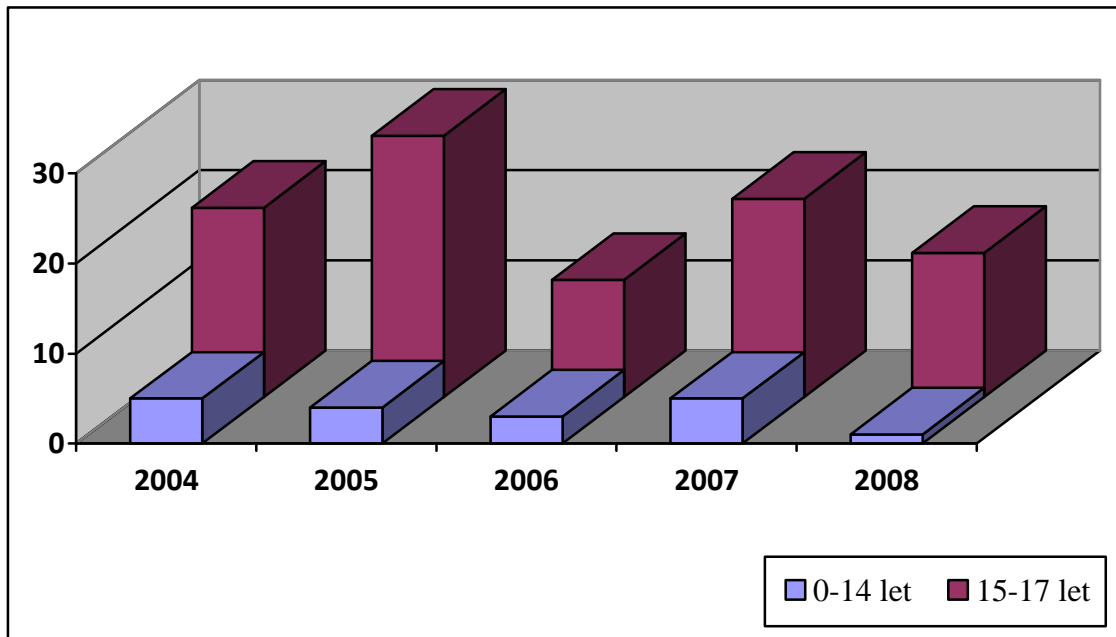
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 34: § 247 Krádež (0-14 let, 15-17 let)

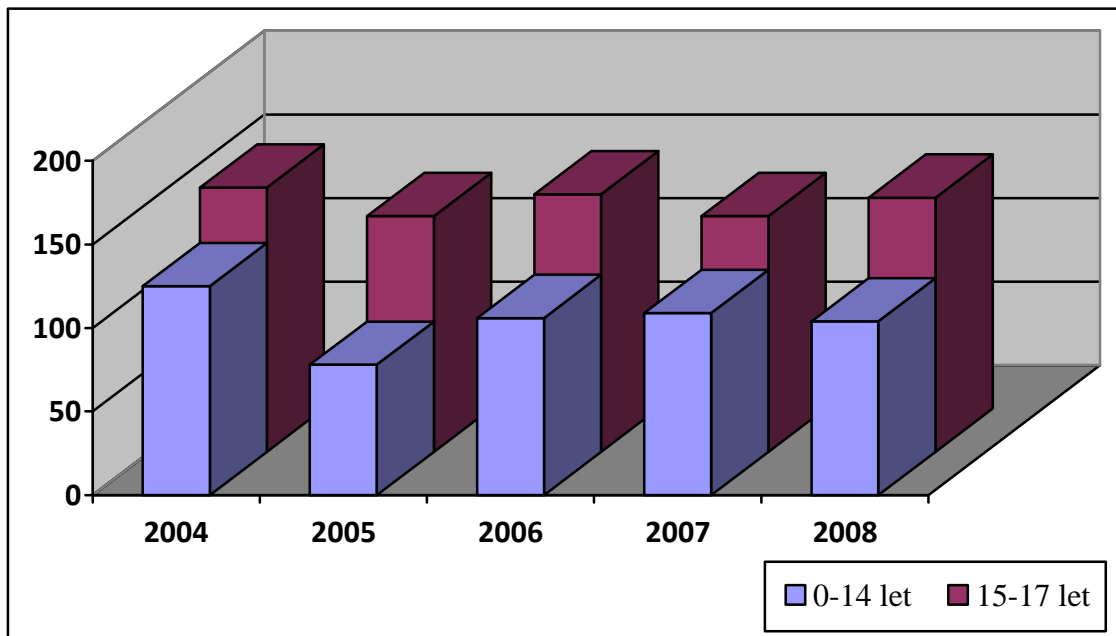
Zdroj: Policie ČR

Graf č. 35: § 248 Zpronevěra (0-14 let, 15-17 let)

Zdroj: Policie ČR

Graf č. 36: § 257 Poškození cizí věci (0-14 let, 15-17 let)

Zdroj: Policie ČR

Dalším úhlem pohledu, který by mohl pomoci při bližší specifikaci šikany, je např. rozdělení dle spáchaných trestných činů na násilné, mravnostní a majetkové (viz. příloha číslo 1-4). Dané rozdělení je však ještě více vzdálené od reality, která by dokázala šikanu specifikovat z pohledu práva.

4.6.4 Vyhodnocení stavu právních norem de la lata, de la ferenda

V současné době neexistuje žádný právní předpis, který by se speciálně zabýval otázkou šikanování mezi dětmi. Pojem šikany je totiž značně široký, neboť šikana se může projevovat různými způsoby, od přímého fyzického napadání, přes drobné krádeže až po pouhé přezírání oběti. Pro vnitřní potřeby škol byla šikana definována metodickým pokynem ministerstva školství jako jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.⁶¹

Z trestního hlediska je možno šikanu postihnout, jsou-li splněny dvě podmínky trestní odpovědnosti, tj. zda je naplněna stránka materiální a formální.

⁶¹ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j.28275/2000-22.

Materiální stránka trestného činu spočívá v tom, že se pachatel dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestného činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně.

Formální stránka spočívá jednak v úmyslu pachatele takového jednání se dopustit (za předpokladu, že se jedná o pachatele trestně odpovědného), a že míra společenské nebezpečnosti dosahuje intenzity uvedené v zákoně.

Z hlediska materiální podmínky je nutné, aby jednání pachatele bylo zařaditelné pod skutkovou podstatu některého trestného činu. Nelze-li skutek pod některou skutkovou podstatu podřadit, nemůže se jednat o trestný čin, a to ani v případě, že by se z laického hlediska jednalo o jednání sebevíce společensky odsouzeníhodné.

Trestní odpovědnost pachatelů je závislá na věku. Za mladistvé se považují osoby starší 15 let, dospělost z hlediska trestní odpovědnosti nastává dosažením 18. roku věku. Trestní odpovědnost nenastává pouze u duševní poruchy, která v době spáchání trestného činu způsobila, že pachatel nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání. Trestní odpovědností naopak pachatel není zbaven předchozím požitím alkoholických či jiných toxických látek, pokud se sám do toho stavu přivedl.

V případě, že se jedná o děti mladší 15 let, lze proti takovým dětem zakročit. Nejedná se samozřejmě o sankce ve smyslu trestního či přestupkového práva, ale i umístění dítěte v ústavu může být dostatečnou hrozbou a sankcí za jednání, které se vymyká běžnému chování.

To, co ale ještě nebylo zmíněno, je trestní odpovědnost pedagoga. Mohou nastat i situace, kdy ve zvlášť závažných případech může být odpovědný pedagogický pracovník i trestně stíhán. Pokud např. agresivní žák podstatným způsobem ublíží na zdraví jinému žákovi a příslušný pedagogický pracovník v rámci svých povinností (dostatečným dozorem) měl a mohl tomuto zabránit, ale bez vážného důvodu tak neučinil, může sám být trestně stíhán za nedbalostní trestný čin ublížení na zdraví podle

§ 223 nebo 224 trestního zákona. Pokud jednání agresivního dítěte naplňuje znaky nějakého trestného činu a pedagogický pracovník tomuto dítěti pomáhá v úmyslu umožnit mu vyhnout se trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření, může jeho jednání být posouzeno jako trestný čin nadřzování podle § 166 trestního zákona. V úvahu by přicházelo i trestní stíhání pro trestný čin nepřekažení trestného činu podle § 167 trestního zákona. To se týká případu, kdy pedagogický pracovník ví o tom, že mezi žáky dochází k jednání, které nese znaky v zákoně stanoveného zvláště závažného trestného činu (v případě šikany by přicházely v úvahu zřejmě jen trestné činy loupeže, znásilnění a pohlavního zneužívání), a takové jednání nepřekazí přesto, že by mu to nezpůsobilo žádné značné nesnáze. Teoreticky by se pak pedagogický pracovník mohl dopustit i trestných činů podněcování podle § 164 trestního zákona a schvalování trestného činu podle § 165 trestního zákona, ale nepředpokládám, že by pedagogický pracovník k šikaně podněcoval nebo ji schvaloval.

V trestně-právní oblasti dochází k různým změnám, které reagují na vývoj a potřeby společnosti. Způsobů, jak projevit změnu vůle státu, je několik. V tomto případě se jedná především o novelizace doposud platných a vznik nových zákonných norem (téměř všechny platné normy, jsou v této práci, mimo jiné, uvedeny i v seznamu použité literatury. Za připomínku stojí především:

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.
- Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě ČR.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže).

Jednou ze změn, které však souvisejících s řešením komplexní problematiky dětí, je zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. V souvislosti s platností tohoto zákona však došlo k celé řadě zákonných změn, jak z oblasti trestního řádu, tak z oblasti trestního i přestupkového zákona.

5. Diskuse

Pro řešení stanovených cílů bylo využito kvalitativní metody, což vedlo ke stanovení výzkumných otázek, na které jsem v rámci této práce hledal adekvátní odpovědi. Formulace výzkumných otázek byla do jisté míry ovlivněna i určitou znalostí problému. Jelikož ale i v tomto případě existovalo potenciaální nebezpečí falzifikace, zejména v oblasti empirické, smažil jsem se o ověření co nejobektivnějším způsobem. Z uvedených důvodů jsem nečerpal informace pouze z jednoho zdroje, ale snažil jsem se o jejich získání od diametrálně postavených subjektů, jejichž společným zájmem je řešení šikany. Následně jsem pak testoval tyto výzkumné otázky:

VO1: Vede současná legislativa v oblasti dětské šikany k jejímu snižování?

VO2: Je dětská šikana ve vyšší míře doménou chlapců?

Prvou výzkumnou oblastí bylo základní školství, kde jsem se zaměřil především na šest největších základních škol na okrese Třebíč. Souběžně jsem testoval obě výzkumné otázky. Vyhodnocením této etapy je možné konstatovat, že výsledek splnil mé očekávání.

Vyhodnocením rozhovorů s vedoucími pracovníky jednotlivých základních škol bylo zjištěno, že jsou těmi, kdo se dostává do kontaktu se šikanou zřejmě jako první. To potvrzují i odpovědi týkající se množství výskytu těchto sociálně patologických jevů v jejich školských zařízeních. Tzn., že šikana existuje na všech dotazovaných školách, její množství se stále mírně zvyšuje a podíl agresorů je podstatně vyšší z řad chlapců. Rovněž otázky spojené se současnou legislativou byly zodpovězeny shodně. Ředitelé volají po větších kompetencích všech pedagogů, stejně jako po legislativních úpravách v oblasti práva. Pozitivně je však možné také hodnotit opět shodná stanoviska dotazovaných, která hovoří o částečné eliminaci šikany již v počáteční fázi, což je důsledkem jednak preventivní činnosti a do jisté míry i zvýšením vědomostí pedagogů o daném problému.

Při definování výzkumných otázek jsem předpokládal, že OSPOD bude patřit mezi klíčové subjekty, které budou disponovat nejobektivnějšími informacemi. Z vlastní zkušenosti je mi známo, že v oblasti sociálně právní je právě OSPOD jakýmsi „sběrným dvorem“ těchto informací. Trestně-právní abstinence skutkové podstaty protiprávního jednání zvaného *šikana* byla tím, kdo mi zavřel dveře k potřebným informacím.

I když trestní zákon prozatím nedefinuje skutkovou podstatu šikany, PMS statisticky eviduje množství případů jimi řešených. Porovnáním roku 2007 a 2008 je možno konstatovat, že v souvislosti s trestnou činností mládeže došlo k poklesu celkového podílu sledovaných případů. V daném případě je však nutné položit zásadní otázku: „Došlo i k snížení počtu případů šikany?“ Odpověď na tuto otázku je však bez možné verifikace.

Obdobným způsobem je možné porovnávat vývoj situace případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení s celkovým počtem evidovaných případů (tabulka č. 2).

Ukazatele, charakterizující přípravné řízení případů mládeže v rámci České republiky (tabulka č. 3), nasvědčují stoupající tendenci.

Situace na okrese Třebíč je v mnohém shodná se situací v celé ČR. Tabulka č. 5, která charakterizuje obě dvě dětské věkové skupiny, vypovídá jak o zvyšujícím se počtu případů pachatelů ve věku 15-18 let, tak o klesajícím počtu případů pachatelů ve věku 0-14 let. V daném případě se opět jedná o celé spektrum protiprávních jednání, které PMS řeší.

Informace, které jsem získal ze SLB, mají zcela odlišnou vypovídající hodnotu. V daném případě se sice jedná pouze o telefonáty na toto téma, ale s jistotou není možné konstatovat, že důvodem těchto telefonů není např. zneužití bezplatnosti této služby. K těmto situacím docházelo zejména zpočátku zahájení provozu SLB, což bylo velmi častou snahou některých dětí. Dle informace vedení SLB je v současné době

situace z tohoto pohledu částečně stabilizovaná. Vypovídající hodnoty charakterizují grafy č. 8 a 9.

Rovněž APZŠ, která vyvíjí činnost zejména v oblasti základního školství, disponuje zajímavými výsledky z vlastních výzkumů (tabulky č. 5 – 9). V jistém slova smyslu tyto výsledky korespondují s výsledky pohovorů, které jsem provedl na okr. Třebíč. Množství odpovídajících respondentů (1015) relevantně dokresluje situaci v celé ČR. Hodnoty výsledků tabulky č. 7 a 8 pak potvrzují moji první výzkumnou otázku, stejně jak tomu bylo na okrese Třebíč.

Statistické výsledky získané ze zdrojů Policie ČR mají obdobnou hodnotu jako informace získané z PMS. Relativně klesající nápad trestné činnosti u obou sledovaných kategorií s výjimkou roku 2008, kdy došlo k prudkému nárůstu, vypovídá o nestabilitě snižujícího se trendu v této oblasti. I v těchto případech bude platit neverifikovatelnost statistických výsledků. Množství spáchaných skutků ze strany chlapců a dívek na okr. Třebíč, do jisté míry opět potvrzují druhou výzkumnou otázku – agresory jsou ve větší míře chlapci.

V souvislosti s požadovanými informacemi na Územním odboru Policie ČR Třebíč jsem se dostal do totožné situace, jako na OSPOD Třebíč (dále bez komentáře).

6. Závěr

To, že je šikana celospolečenský problém, kterým se zabývá celá řada odborníků včetně institucí, je neoddiskutovatelný fakt. Stejně tak jako to, že se s řešením tohoto problému zabírají tyto subjekty pouze v rámci svých specializací a kompetencí.

Současná situace, zejména pak tlak médií a veřejnosti na řešení problémů spojených zejména se šikanou na školách, mě vedly k tomu, abych se tímto problémem zabíral podrobněji prostřednictvím této práce. Tento krok byl rovněž podmíněn i mojí profesní činností, kdy se dětskému patologickému chování věnuji dlouhodobě i z pohledu činnosti Policie ČR.

V současné době neexistuje žádný právní předpis, který by se speciálně zabýval otázkou šikanování mezi dětmi. Pojem šikany je totiž značně široký, neboť šikana se může projevovat různými způsoby. Na základě výsledků výzkumu je však možné konstatovat, že pedagogům schází dostatečně účinné pravomoce a kompetence. Obdobná situace je i v oblasti trestně-právních norem, jak je shora uvedeno. To znamená, že v těchto dvou oblastech nedošlo téměř k žádnému posunu vpřed. V současné době je jediným přínosným řešením k snižování výskytu šikany pouze prevence. K tomuto je však rovněž nutno dodat, že ani prevence není nástrojem či způsobem, který by měl zamezit šikaně, či napravit agresory. Dalším nepopiratelným faktem je skutečnost, že prevenci zaměřené na tento problém je rok od roku věnována stále větší prostor, což se adekvátně odráží i v ekonomické náročnosti.

Odpovědí na prvou výzkumnou otázku tedy je: **„Ne, současná legislativa v oblasti dětské šikany k jejímu snižování nevede“.**

Problematika genderu byla podnětem k druhé výzkumné otázce („Je dětská šikana ve vyšší míře doménou chlapců?“). Odpovědi na tuto otázku byly testovány jak v oblasti školství, tak v subjektu Policie ČR, zejména pak Policie ČR Třebíč.

Vyhodnocením této části výzkumu pak byla odpověď, kterou je: **„Ano, dětská šikana je ve vyšší míře doménou chlapců“**.

V průběhu této práce byla položena celá řada otázek, jejich cílem bylo nejenom získání odpovědi a splnění podmínek diplomové práce, ale rovněž napomoci k hledání postupů, možných východisek a cest k eliminaci tohoto doposud velmi složitě řešitelného sociálně-patologického jevu právní cestou.

Problém v řešení tohoto stavu zcela jistě není doménou pouze školy či jiných institucí. Značný podíl zodpovědnosti je třeba přenést i na rodinu a zde hledat odpovědi na doposud nezodpovězené otázky.

V závěru bych rád připomenul konstatování, které se v této práci několikrát opakuje. Jeho podstatou je skutečnost, že výraz *šikana* je z trestně-právního pohledu pouze „terminus technicus“, což znesnadňovalo samotnou přípravu, realizaci a v neposlední řadě i vyhodnocení získaných informací, které jsou ve své podstatě neverifikovatelné. Některé instituce z důvodu právní nedefinovatelnosti výrazu šikana a dále z důvodu dodržení jiných právních norem nebyly ani schopny či ochotny poskytnout potřebné informace.

V souvislosti se šikanou a právem jsem absolvoval celou řadu pracovních jednání, stejně jako schůzek s různými odborníky, jejichž některé výsledky popisují v této práci. Závěrem mého snažení je však konstatování, že právo existuje stejně jako šikana, nicméně dosud neexistuje jejich komplexní a přímá provázanost tak, aby z pohledu práva byla definována skutková podstata tohoto sociálně-patologického chování, které je ve své podstatě protiprávní. Někoho by mohla napadnout i otázka, zda se tímto způsobem nesnažím prosadit kriminalizaci dětí. Moje odpověď zní *NE*. V tomto případě je mojí snahou pouze poukázání na bezbrannost, nahotu a zranitelnost dětské oběti šikany z pohledu práva.

Za současného stavu by mohl zpracovaný materiál nalézt své uplatnění např. při prevenci sociálně patologických jevů na základních školách, v seminářích pro děti, jako podkladový materiál ke zjištění vědomostí jak dětí, tak ostatních, testujících otázek ke

zjištění stavu šikany ve třídách, k charakterizování sociálního klimatu ve skupině, v seminářích pro pedagogické a výchovné pracovníky, nebo jej prezentovat v Kriminologickém sborníku nebo jiném periodiku apod.

S přihlédnutím k rozšířenosti a v neposlední řadě i závažnosti tohoto sociálně-patologicko-právního problému jsem přesvědčen, že dané téma by si zcela jistě zasloužilo detailnější a hlubší zpracování (výzkum) např. formou doktorandské práce.

7. Seznam použitých zdrojů

BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd., Praha: ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

BOLDIŠ, P. Bibliografická citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace. Metodika a obecná pravidla. Verze 3.3. Poslední aktualizace 11. 11. 2004. 21 s. [online]. 2008[08-11-12].

Dostupný z WWW: < <http://www.boldis.cz/citace1.pdf>>.

BOLDIŠ, P. Bibliografická citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů. Verze 3.0. Poslední aktualizace 11. 11. 2004. 16 s. [online]. 2008 [08-11-12].

Dostupný z WWW: <http://www.boldi.cz/citace2.pdf>:>.

CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchané na mládeži*. Praha: Odbor tisku a Public relations. 1998.

ČÍRTKOVÁ, L. VITOUŠOVÁ, P. et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2007. 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd., Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DOUBRAVA, L. Kamerový systém chtějí desítky škol. *Učitelské noviny*, 2007, roč. 110, č. 15, ISSN 0139-5718.

DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci, Praha: Eskira, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku. [online]. 2008 [cit. 2009-02-23].

Dostupný z WWW:<http://www.ustavprava.cz/files/dz_k_tz.doc>.

FISCHER, S; ŠKODA, J. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd., Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-14-0.

HAVLÍNOVÁ, M. KOLÁŘ, M. *Sociální klima v prostředí základních škol ČR*. Praha: MŠMT ČR, 2001. (Úplná studie k nahlédnutí na odboru mládeže MŠMT)

HARTL, P; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd., Praha: Portál, 2006. 311 s. ISBN 80-7367-059-3.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd., Praha: Grada, 2007. 260 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Iuridictum. Encyklopedie o právu. *Tradiční dělení právních skutečností*. [online]. 2008 [cit. 2009-01-15].

Dostupný z WWW: <<http://www.iuridictum.pecina.cz/w/>>.

KARASOVÁ, M. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. Zásady a cvičení*. 1. vyd., Praha: Portál, 1995. 151 s. ISBN 80-7178-032-4.

Kolektiv autorů, Kompas, *Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*, Praha, Argo, 2006, str. 421, ISBN 80-7203-827-3.

KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, M. *Fenomén šikanování u dětí a mládeže*. Metodický materiál PPPM UZ s. p. IPS, č. 8, 1990.

KOLÁŘ, M. *Můžu si také kopnout? Šikanování na českých školách*. Most pro lidská práva V., ročník II, září 1999.

KOLÁŘ, M.: *Poplachový plán při výbuchu brutální šikany. Školní „lynčování“ vyvolává doposud jenom bezmoc. Bezpečnostní teorie a praxe*. Sborník policejní akademie ČR.

- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování*. (2. vydání) Praha: Portál, 2000. 127 s. (ISBN 80-7178-123-1)
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny diagnostika a praktická pomoc*. vyd. 2, Praha, Portál 2000, 128 s. ISBN 80-7178-409-5.
- KOLÁŘ, M.: *Soudce lynč na českých školách? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan*. Sborník k tématu „Prevence k šikanování na školách“. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha 1998.
- KOLÁŘ, M. *Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT ČR, 2003.
- KOLÁŘ, M. (Ed.) Školní šikanování. *Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30. 3. 2004*. 73 s. (ISBN 80-239-2994-1).
- KOLÁŘ, M. *Vnitřní stádia šikanování. Znalost přeměny zdravé skupiny v nemocnou jako metodický předpoklad prevence*. Mládež a společnost, 1996, č. 2, s. 3-15.
- LORTIE, S. et al. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v české republice*. Ministerstvo spravedlnosti Kanady. Svazek 59. Otawa/Praha 2000. ISBN 80-902656-1-8.
- MALÁ, E; PAVLOVSKÝ, P. *Psychiatrie*. 1. vyd., Praha: Portál, 2002. 143 s. ISBN 80-7178-700-0.
- MARTIN, M; WALMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C, et al. *Jak řešit problémy dětí se školou*. 1. vyd., Praha: Portál, 1997. 322 s. ISBN 80-7178-125-8.
- MATOUŠEK, O; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd., Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j.28275/2000-22.*
- Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Č. j.: 20 006/2007-51.*

Ministerstvo vnitra. *Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež*. 2004.

Ministerstvo vnitra. *Trestní odpovědnost dětí a mladistvých*. Praha: Odbor tisku a Public relation, 2006.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. *Metodické usmernenie č.7/2006-R k prevenci a riešeniu šikanovania žiakou v školách s školských zariadeniach*.

MŠMT. *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012*. [online]. 2009 [2009-03-25].

Dostupný z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdělávání/strategie_prevence_sociálně_patologických_jevů_u_dětí_a_mládeže>.

MŠMT. *Vybrané termíny primární prevence*. [online]. 2007 [cit. 2009-02-27].

Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdělávání/vybrané_termíny_primární_prevence>.

Nadace O2 spouští kampaň proti šikaně [online]. 2007 [2009-02-23].

Dostupné z WWW: <<http://www.minimalizacesikany.cz/billboard.php3>>.

NĚMCOVÁ, P. *Vztahy třídních kolektivů* [online]. 2006 [2008-12-29].

Dostupné z WWW: <<http://www.skolaonline.cz/scripts/detail.php?id=5006>>.

NOVÁK, T; CAPPONI, V. *Sám proti agresii*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1996. 123 s. ISBN 80-7169-253-0.

Pedagogicko-organizační pokyny MŠ SR na školský rok 2008/2009, Bratislava: 2008. 39 s.

Průcha, J. *Pedagogický slovník* / Průcha, Walterová, Mareš, 2. vydání, Praha: Portál, 1998.

PETŘIKOVÁ, E. *Sborník příspěvků z 1. celostátní konference Školní šikanování* [online]. 2004 [2008-12-22].

Dostupné z WWW: <<http://www.minimalizacesikany.cz/dokument.php?id=6>>.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi. Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-249-9.

ŘÍČAN, P; KREJČÍŘOVÁ, D, et al. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd., Praha: Grada Publishing, 2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8.

Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011.

[online]. 2004 [cit. 2009-02-14].

Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx?q>>

ŠTĚCH, S. *Násilí ve škole, násilí proti škole, násilí školy* [online]. 2006 [cit. 2009-03-18].

Dostupný z WWW: <<http://spp.ippp.cz/download/studijni-materialy/nasilveskole.pdf>>.

The International Cooperation Group. *Trestní soudnictví pro mladistvé. Soustava trestního soudnictví pro mladistvé v Kanadě*. Praha: 2003.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Listina základních práv a svobod.

Usnesení vlády České republiky č. 1150/2007 ke Strategii prevence kriminality na léta 2008 až 2011. [online]. 2008 [cit. 2009-01-22].

Dostupný z WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-riminality.aspx?q>>

Ústav pro informace ve vzdělání. *Více než polovina škol řeší šikanu* [online]. 2007 [2008-12-20]. Dostupný z WWW:<<http://www.uiv.cz/soubor/2676>>.

Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod, Ostrava: Sagit, s. 192, ISBN 08-7208-424-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku, učební text pro posluchače husitské teologické fakulty UK*. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené vyd., Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

Věstník MŠMT č. 1/2001. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*. Čj.: 28 275/2000-22 [online]. 2000 [cit. 2009-02-19].

Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-sikanovani>>.

Věstník MŠMT č. 11/2003, *Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané*, Čj.: 25 884/2003-24 [online]. 2003 [cit. 2009-02-19]

Dostupný z WWW: <[http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolupráce předškolních a školských zařízení s policií ČR](http://www.msmt.cz/vzdelavani/spoluprace-predskolnich-a-skolskych-zařízení-s-policií-čr)>.

VYHLÁŠKA č. 262/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení, v platném znění.

MV ČR. *Vyhodnocení činnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež*. 2004.

ZÁKON č. 395/1991 Sb., České národní rady o školských zařízeních, v platném znění.

ZÁKON č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

ZÁKON č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, v platném znění.

ZÁKON č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění.

ZÁKON č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, v platném znění.

ZÁKON č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

ZÁKON č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění.

ZÁKON č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

ZÁKON č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění.

ZÁKON č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě ČR, v platném znění.

ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění.

ZÁKON č. 245/2008 o výchově a vzdělávání.[online]. 2009[09-02-19].

Dostupný z WWW: <[//www.minedu.sk/data/USERDATA/legislativa/Zakony](http://www.minedu.sk/data/USERDATA/legislativa/Zakony)>.

ZÁKON č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění.

ZÁKON č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispolečenskej činnosti a o zmeně a doplnení niektorých zákonov.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 57/2002, kterým se stanoví zásady preventivní činnosti Policie České republiky.

Závazným pokynem policejního prezidenta č. 55/2008, kterým se stanov postup Policie ČR při odhalování a dokumentová trestné činnosti páchané dětmi a na dětech.

8. Klíčová slova

Šikana

Agresor

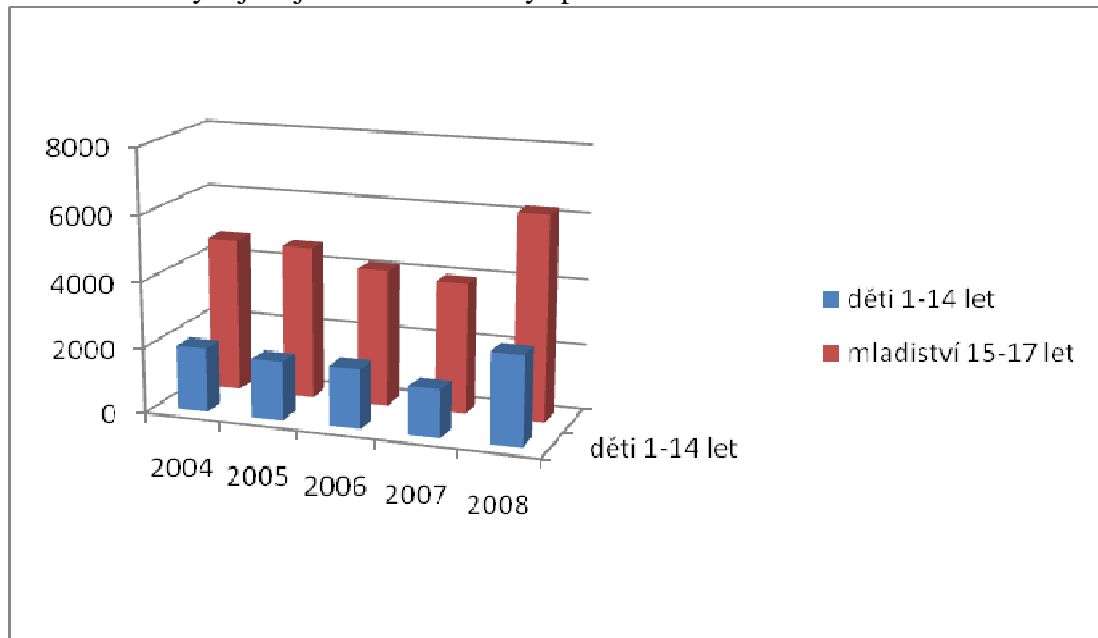
Oběť

Prevence

Sociálně patologické jevy

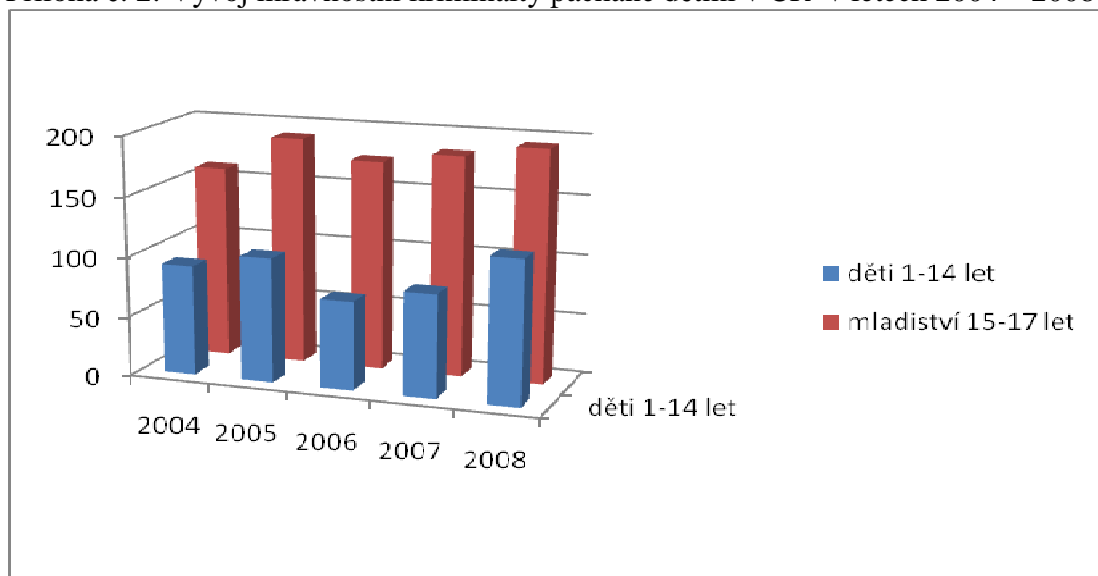
9. Přílohy

Příloha č. 1: Vývoj majetkové kriminality spáchané dětmi v ČR v letech 2004 - 2008

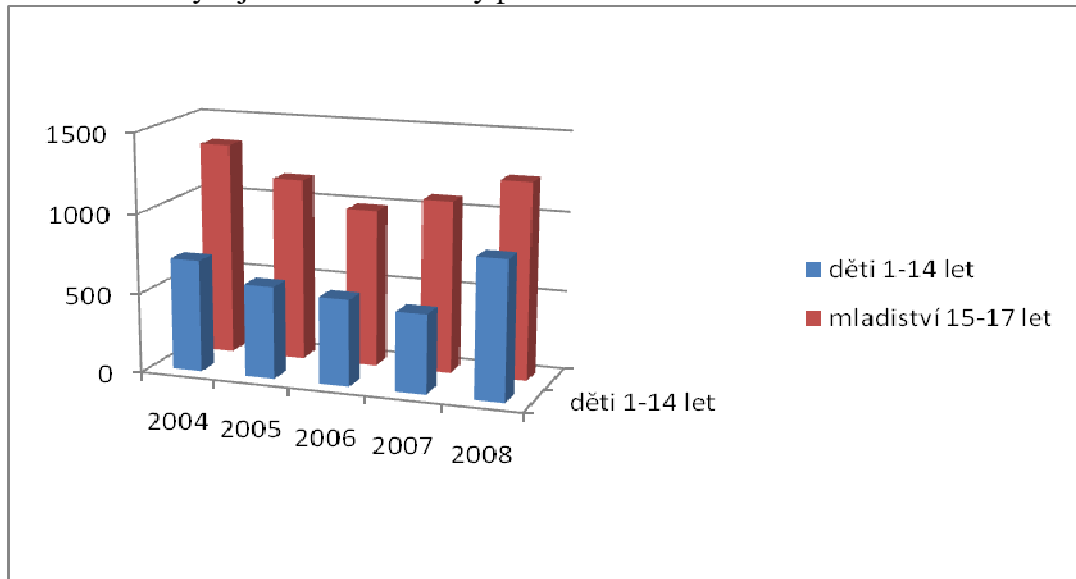
Zdroj: Policie ČR

Příloha č. 2: Vývoj mravnostní kriminality páchané dětmi v ČR v letech 2004 - 2008

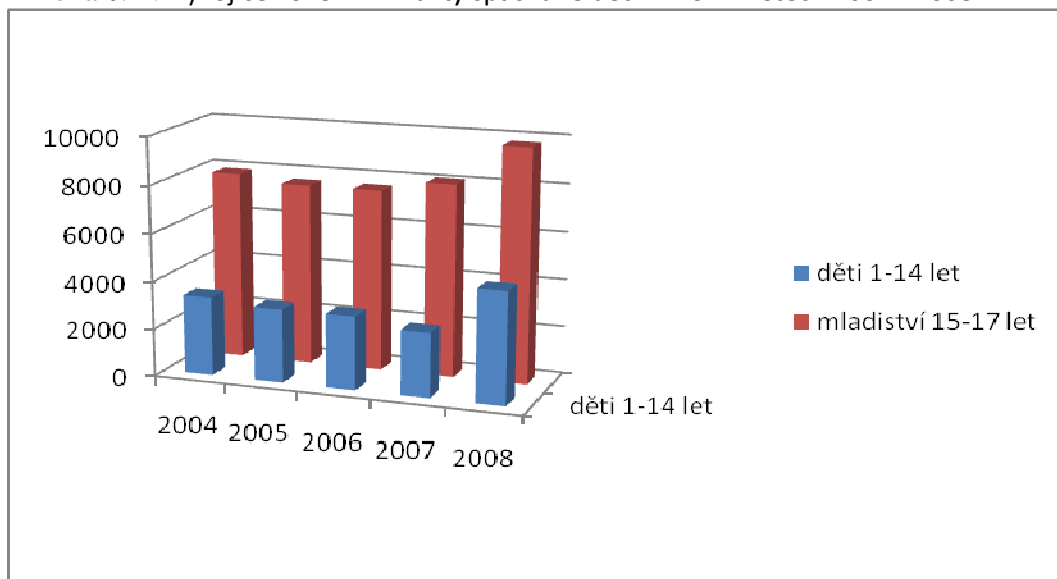
Zdroj: Policie ČR

Příloha č. 3: Vývoj násilné kriminality páchané dětmi v ČR v letech 2004 - 2008

Zdroj: Policie ČR

Příloha č. 4: Vývoj celkové kriminality spáchané dětmi v ČR v letech 2004 - 2008

Zdroj: Policie ČR

Příloha č. 5: Připravené otázky do rozhovoru se zástupci Policie ČR Třebíč

1. Množství oznámených (řešených) případů „šikany“ na okr. Třebíč
2. Množství odsouzených případů
3. Pro jaké trestné činy (provinění)
4. Jaké tresty (opatření) byly uloženy
5. Sociální status agresorů (pachatelů)
6. Množství případů řešených ve správním řízení
7. Jak byly případy vyřešeny
(za posledních pět let – každý rok zvlášť, děti do 15 let a mladiství 15-17 let)

Ve snaze získat odpovědi na shora připravené otázky mi ze strany vedení Územního odboru SKPV Třebíč bylo sděleno, že za současného právního stavu není možné na tyto otázky odpovědět. Absence skutkové podstaty protiprávního jednání „šikana“ neumožňuje specifikovat situaci na dané problematice. Rovněž ani novelizace zákona č. 140 a 141 z roku 1961 nedefinuje tuto skutkovou podstatu. Na druhou stranu je však skutečností, že značná část trestných činů, tak jak jsou uvedeny v zákoně č. 140/1961 Sb., svým jednáním kolidují s jednáním zvaným šikana.

Příloha č. 6: Připravené otázky do rozhovoru se zástupci OSPOD Třebíč

1. Množství oznámených (řešených) případů „šikany“ na okr. Třebíč
2. Pro jaké trestné činy (provinění)
3. Sociální status agresorů (pachatelů)
4. Jakým je podíl agresorů z řad chlapců a dívek
5. Věkové složení agresorů
6. Množství předaných případů Policii ČR
7. Jak byly případy vyřešeny
(za posledních pět let – každý rok zvlášť, děti do 15 let a mladiství 15-17 let)

Výsledkem mého snažení byla bohužel obdobná odpověď, jako v předchozím případě.

Seznam zkratk:

Č. j. – číslo jednací

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

PMS – Probační a mediační služba

Policie ČR – Policie České republiky

SKPV – služba kriminální policie a vyšetřování

SLB – Sdružení Linky bezpečí

Tj. – to je

ZŠ – základní škola